

MİLLÎ MÜCADELE’DE GİRESUN GÖNÜLLÜ ALAYLARI: 42, 44 VE 47’NCİ ALAYLAR “KURULUŞ, KOMUTA VE SAVAŞ”*

F. Rezzan ÜNALP**

ÖZ

Türk İstiklal Harbi süresince Türk ulusu ve ordusu, Mustafa Kemal Paşa’nın önderliğinde bütün kaynaklarını harekete geçirmiş ve vatan uğrunda kutsal bir mücadele vermiştir. Bu mücadelede “*Giresun Gönüllü Alayları*” sıra dışı bir öneme sahiptir. Kuruluş ve yüklendikleri görev itibarıyla “*Topyekûn Harp*” kavramına seçkin bir örnek teşkil eden ve yerel bir güç niteliği taşıyan Giresun Gönüllü Alayları, kuruluşlarından terhis edildikleri tarihe kadar gerek isyan bölgelerinde ve gerekse işgalcilere karşı cephede görev almış, vatan müdafaasında büyük hizmetler sunmuşlardır. Bu alayların teşkilinde Osman Ağa’nın ve Tirebolulu Binbaşı Hüseyin Avni Bey’in emekleri büyüktür. Bu makalede Sakarya’da şehit düşen 42’nci Alay Komutanı Binbaşı Hüseyin Avni Bey’in ve 47’nci Alay Komutanı Osman Ağa’nın bu alayların kurulmasındaki rolü, hizmetleri ile bugüne kadar varlığından söz edilmeyen bir üçüncü alay olarak 44’üncü Giresun Alayının nasıl kurulduğu anlatılmıştır. Üç Giresun Gönüllü Alayı hakkında literatüre kazandırılan yeni bilgiler ve tespitler, kanıtları olan arşiv belgeleriyle açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Giresun, Gönüllü Alaylar, Osman Ağa, Hüseyin Avni, Sakarya.

GİRESUN VOLUNTEER REGIMENTS IN THE WAR OF INDEPENDENCE: 42ND, 44TH AND 47TH REGIMENTS. “FOUNDED, COMMAND AND WAR”

ABSTRACT

During the Turkish War of Independence, the Turkish nation and army mobilized all their resources under the leadership of Mustafa Kemal Pasha and waged a sacred struggle for the homeland. The Giresun Volunteer Regiments played an extraordinary role in this struggle. These regiments, which exemplify the concept of "total war" and functioned as a local force in both establishment and duty, served in rebellion-prone regions as well as on the front lines against the invaders.

* Gönderim Tarihi: 29.01.2025. Kabul Tarihi: 10.02.2025.

** Doç. Dr., Ufuk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölüm Başkanlığı, ANKARA. rezzan.unalp@ufuk.edu.tr, ORCID No: 0000-0003-1728-046X.

From their formation until their eventual discharge, they provided significant contributions to the defense of the homeland. Osman Ağa and Major Hüseyin Avni Bey from Tirebolu played crucial roles in organizing these regiments. This article explores the contributions of the 42nd Regiment Commander, Major Hüseyin Avni Bey—who was martyred in Sakarya—and the 47th Regiment Commander, Osman Ağa, in the establishment and operations of these regiments. Additionally, it examines the formation of the 44th Giresun Regiment, a third regiment whose existence has remained largely unknown until now. The article presents new findings and archival documents that shed light on the Three Giresun Volunteer Regiments, offering fresh insights into their historical significance.

Keywords: Giresun, Volunteer Regiments, Osman Ağa, Hüseyin Avni, Sakarya.

Giriş

Osmanlı Devleti Birinci Dünya Harbi'nden 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalayarak mağlup olarak ayrılmıştı. Mütareke döneminin zorlu şartlarında Millî Mücadele'nin önderliğini üstlenen Mustafa Kemal Paşa'nın Heyet-i Temsiliye Reisi sıfatıyla Sivas'ta Milli Kongre'yi topladığı, işgallere karşı Türk ordusunu ve halkını teşkilatlandığı dönemde Binbaşı Hüseyin Avni Bey, 30 Eylül 1919'da Rize, 18 Şubat 1920'de Giresun Askerlik Şubesi Başkanlığına, 18 Ekim 1920'de de Giresun Kazası Kaymakamlığı Vekâletine atanmıştır.¹

Sivas Kongresi'nden sonra Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adı altında birleşmiş olan Milli Muhafaza veya Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyetleri merkez ve şubeleri, tekrar faaliyete başladıkları zaman Giresun'da yeniden teşkilat yapılmamış, Dizdarzâde Eşref Bey'in başkanlığındaki Giresun Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti İdare Heyeti mevcudiyetini korumuştur. Yalnız eski başkanı Osman Ağa, kendi idaresindeki Giresun Müdafaa-i Memleket Komitesini, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin bir şube heyeti haline koyarak tekrar faaliyete geçirmiş, böylece TBMM hükûmetine yardımcı olmak üzere ve özel mahiyette “*Sahil Muhafaza Müfrezesi*” kurulmaya başlanmıştır. Aralık 1919'da yapılan Meclis-i Mebusan seçimlerinde Dizdarzâde Eşref Bey'in Giresun'un temsilcisi olarak Trabzon'dan mebus olup gitmesi üzerine merkezde Osman Ağa'nın başkanlığında yeni bir “*Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Giresun Merkez Heyeti*” kurulmuş ve bunun neticesi olarak merkezde ve bütün kaza sahillerinde “*Sahil Muhafaza*

¹ MSB Arşivi Binbaşı Hüseyin Avni Bey'in Subay Şahsi Dosyası.

Müfrezeleri” teşkil edilmiştir.² Giresunluların “*Müdafaa-i Milliye Gönüllü Taburu*”, resmi makamlarca “*Giresun Milli Taburu*” ve İç Anadolu'nun bazı mahallerinde ve muharebelerde “*Giresun Milli Alayı*” denen taburun menşei, işte bu bahsedilen “*Sahil Muhafaza Teşkilatı*”dır.³

Büyük Millet Meclisi'nin, “*Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Merkeziye ve Heyet-i İdareleri en büyük mülkiye memurunun emri altındadır.*” hükmündeki kararnamesi yayımlandığında; Giresun'da Osman Ağa aleyhtarı olanlar Trabzon'da Vali Vekili ve Tümen Komutanı olan (3'üncü *Kafkas Tümeni Komutanı*) Albay Rüştü (1309-Top.8) Bey'i, Giresun'da olanlar Kaymakam ve Mıntıka Komutanı Tirebolulu Binbaşı Hüseyin Avni Alparslan Bey'i sıkıştırıyorlardı. Ancak Giresun'da durum emniyet verici değildi. Vaziyetteki tehlikeyi sezen Giresun Askerlik Şubesi Başkanı ve Mıntıka Kumandanı Tirebolulu Hüseyin Avni Bey, Osman Ağa'nın yanında durmuş ve böylece Sahil Muhafaza Kıtası'nın dağılmasına meydan vermemiştir.⁴

Giresun Milli Taburunun Doğu Cephesine Görevlendirilmesi ve İntikali

Memleket savunmasında birlikte hareket eden Tirebolulu Binbaşı Hüseyin Avni Bey ve Osman Ağa, 1920 yılı bahar aylarına gelindiğinde Giresun'da gönüllü bir taburun teşekkülü ve ihtiyaçlarının tedarik edilmesi işiyle meşguldüler. O günlerde Erzurum'daki 15'inci Kolordu seferberliğine devam ederken Osman Ağa'nın Ankara'ya gönderdiği 1 Mayıs 36 (1920) tarihli şifresine bağlı olarak (*zeyl olarak*) Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa, Erzurum'daki 15'inci Kolordu Komutanı Mirliya (*Tuğgeneral*) Kazım Karabekir Paşa'ya 23/5/36 (23 Mayıs 1920) tarihli bir şifre gönderdi. Bu şifrede, “*Giresun'dan Osman Ağa'dan alınan bir telgrafta cem'ine (toplanmasına) başlanılan (500) kişilik millî bir kuvvetin ikmalî kuvve-i karibeye geldiğinden cephe talep ediliyor. Mumâileyhe zât-ı devletlerine müracaatı tebliğ edilmiştir.*” yazılıydı. Mustafa Kemal Paşa bu şifreyle Milli Tabur için cephe temin edilmesi hususunda gereğinin yapılmasını Kazım Karabekir Paşa'dan rica etmekteydi.⁵

Mustafa Kemal Paşa'nın bu telgrafı aslında Giresun'daki çalışmaları yakından takip ettiğinin, Giresun'da teşkil edilmeye çalışılan tabura yakında bir görev verileceğinin işaretini taşımaktaydı. Nitekim Giresun Mıntıka Komutanı Binbaşı Hüseyin Avni Bey Mustafa Kemal Paşa'nın Erzurum'a gönderdiği şifreden tam iki ay sonra Samsun'daki 15'inci Tümen (*Fırka*) Komutanlığına 25

² Osman Fikret Topallı, *Giresun*, haz. Veysel Usta-Mustafa Çulfaz, Serander Yayınları, Trabzon 2017, s. 317-319. Osman Ağa'nın Ankara'ya gönderdiği telgraflarda *Giresun Nizamiye Alayı* olarak da belirtilmektedir. (Y.N)

³ Osman Fikret Topallı, a.g.e., s. 330.

⁴ Osman Fikret Topallı, a.g.e., s. 346-347.

⁵ ATASE Arşivi, *İstiklal Harbi Kataloğu (İSH)*, Kutu 597 / Gömlek / 124.

Temmuz 1920’de gönderdiği şifreyle; “*Giresun’dan sevk edilecek kuvvetin (milli efradın) 400 ya da 500 kişi olacağı ve Giresun’dan başlarına yüzbaşı-lıktan istifa etmiş bir subayın Tabur Komutanı olarak son kafile ile gönde-rileceği, bölüklerde harpte bulunmuş ihtiyat ve milis subayların olduğu, askeri usul üzerine teşkil edildiğinden kıymet-i haiz ve disiplinli bir kuvvet olduğu, ancak tecrübe etmediğini, bu kuvvetin cephanesinin Giresun tarafından ikmal edilecekse yüz elli silahın süngü kolunun olmadığı, hızlı bir şekilde gönderilirse bu kuvvetin hemen hareket edebileceğini, Giresun Milli Müdafaa Komitesi tarafından her nefere 25 lira verildiğini, elbiselerin tamamlandığını, hanelerine şehirde 30 lira verileceğini, cephede hükümetçe iâşeden başka bir şeye ihtiyaçları olmadığını ve söz konusu kuvvetin kolay bir surette Akçaşehir’e (Akçakoca) nakledileceğini*” bildirmiştir.⁶

Bazı belgelerde Gönüllü Müfreze adıyla bahsedilen Giresun Milli Tabu-runun Doğu Cephesi’ne gönderilmesi hakkında emir verilmeden önce, Hüseyin Avni Bey’in Samsun’daki 15’inci Tümenle ve 15’inci Tümenin de Sivas’taki 3’üncü Kolordu Komutanlığı ile yazışmaları incelendiğinde, bu taburun Pontus çetelerine karşı savaşmak üzere hazır edilmeye çalışıldığı ve bu maksatla Akçaşehir’e (Akçakoca) intikallerinin planlanmış olduğu görülmektedir.⁷

Diğer taraftan 1920 Mayıs ayından itibaren, Erzurum’daki 15’inci Kolordu Komutanlığı ile Ankara’daki Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti (Genelkurmay Başkanlığı) arasında yapılan yazışmalar göstermektedir ki, Giresun’da teşkil edilen Milli Taburun 1920 yılı Ağustos ayı sonlarına kadar hangi bölgeye görevlendirileceği henüz kesinlik kazanmamıştır.⁸ Nitekim Doğu Cephesi* Komutanı Kazım Karabekir Paşa, 19 Ağustos 1920 tarihli şifresinde; Giresun Milli Taburunun en zor durumda bulunan Batı (Garp) Cephesi’ne gönderileceğini tahmin ettiğini, eğer başka mahallerde kendilerinden istifade olunamayacaksa Doğu Cephesi’nde işe yarayabileceklerini, silahlandırılmaları konusu acil buyuruluyor olsa da gereksiz zahmet çekmemek adına Trabzon havalisine geldiklerinde silahlandırılmalarını söylüyordu.”⁹

Bununla birlikte kısa bir süre sonra Giresun Milli Taburunun Doğu Cephesi’ne gönderilmesi hakkında Ankara’dan emir verilmiş olmalı ki Kazım Karabekir Paşa, Erzurum’dan 24/25 Ağustos 1920 tarihinde Ankara’ya gönderdiği şifrede, “*Giresun’da teşekkül eden Milli Taburun Trabzon’a sevkine*

⁶ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 965/ Gömlek 117.

⁷ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 965 / Gömlek 135; ATASE Arşivi, İSH, Kutu 966 / Gömlek 30.

⁸ (Y.N) Yazarın Notu.

* Karargâhı Erzurum’da olan 15’inci Kolordu Komutanlığına, 14 Haziran 1920’de Şark Cephesi Kumandanlığı unvanı ve yetkisi verilmiştir. bkz. İsmet Görgülü, *On Yıllık Harbin Kadrosu 1919-1922*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s. 296.

⁹ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 614 / Gömlek 66 / Belge a, ab.

girişildiğini, Milli Taburun Trabzon'a varışı ve silahlandırılması ile hangi cephede ve ne surette istihdam edileceğini bilâhare arz edilecektir.” diyordu.¹⁰

Binbaşı Hüseyin Avni Bey de Samsun'daki 15'inci Tümen Komutanı Yarbay Şefik Avni (Özüdoğru) Bey'den aldığı 21/22 Ağustos tarihli emre¹¹ bağlı olarak; “*Giresun'daki Gönüllü Müfrezesi yüzbaşılıktan istifa etmiş Ziya Efendi isminde birinin kumandasında teşekkül etmiştir. Giresun Müdafaa-i Milliyesinden alınan bilgiye göre müfreme bünyesinde yüz silah, on bin cephe, on beş subay, yirmi beş hayvan mevcuttur. Subayların bir kısmı milis, diğer kısmı ihtiyattır. Söz konusu müfremenin Doğu Cephesi emrine gitmesi gerek Doğu Cephesi ve gerekse Ankara'dan emredilmektedir.*” sözleriyle Giresun Gönüllü Müfrezesi hakkında istenilen bilgileri 28 Ağustos günü iletmıştır.¹²

14 Eylül 1920'de Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi¹³ (Genelkurmay Başkanı) Albay İsmet (İnönü) Bey, Giresun Milli Taburu ile Ordu kazasında teşkil edilen Milli Müfremenin Doğu Cephesi'ne intikalinin tamamlanıp tamamlanmadığını Kazım Karabekir Paşa'dan sormuş, Karabekir Paşa da aynı gün Giresun Milli Taburunun 12 Eylül günü Trabzon'a vasil olduğunu bildirdiği¹⁴ telgrafında şu açıklamalarda da bulunmuştur:

¹⁰ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 614 / Gömlek 66 / Belge ac.

¹¹ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 966 / Gömlek 30, Belge / aa.

¹² ATASE Arşivi, İSH, Kutu 966 / Gömlek 30 / Belge ad.

¹³ Milli Mücadele sırasında 23 Nisan 1920'de Ankara'da toplanan Meclis'in ilk hükümeti, 25 Nisan-3 Mayıs arasında 9 gün görev yapan “*Muvakkat İcra Encümeni*” oldu. İsmet (İnönü) Bey Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi sıfatıyla bu Muvakkat İcra Encümenine dâhildi. 2 Mayıs 1920 tarihli ve 30 sayılı Kanun ile Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi (Genelkurmay Başkanı) İcra Vekilleri arasına dâhil edilirken; aynı tarihte Büyük Millet Meclisi, Milli Müdafaa Vekilliğine de Fevzi Paşa'yı seçmişti. Milli Müdafaa Vekili Fevzi Paşa, 9 Kasım 1920'de diğer görevlerine ek olarak -İsmet Bey'den kıdemli olmasına karşın- Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekili Albay İsmet Bey'in Vekilliğine atandı. İsmet Bey, 10 Kasım 1920-4 Mayıs 1921 tarihleri arasında Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekâleti görevi saklı kalmak kaydıyla ve kendisine Fevzi Paşa vekâlet etmek üzere Ordu Komutanı yetkisiyle Batı Cephesi Kuzey Kesimi Komutanı, 4 Mayıs 1921-5 Ağustos 1921 tarihleri arasında da Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekili ve Batı Cephesi Komutanı (*Batı Cephesi'nin kuzey ve güneyi birleştirilmiştir.*) olarak cephede görev yaptı. İkinci İcra Vekilleri Heyeti döneminde de (24 Ocak 1921-19 Mayıs 1921) İsmet Bey fiilen cephede bulunduğu için aynı durum devam etti. Üçüncü İcra Vekilleri Heyeti döneminde (19 Mayıs 1921-9 Temmuz 1922) İcra Vekilleri Heyeti Reisliği de dâhil olmak üzere üç ayrı görevi bir arada yürüten Fevzi Paşa, 5 Ağustos 1921'de Milli Müdafaa Vekiliğinden çekilerek asaleten Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisliğine geçti. Milli Müdafaa Vekilliğine de önce Refet (Bele) Bey, 14 Ocak 1922'de Kazım (Özalp) Paşa getirildi. Dördüncü İcra Vekilleri döneminde de (12 Temmuz 1922-4 Ağustos 1923), Fevzi Paşa Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi, Kazım Özalp Paşa Milli Müdafaa Vekiliydi. bkz. F. Rezzan Ünalp, “Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekâletinin Kaldırılması-Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetinin (Genelkurmay Başkanlığı) Kurulması”, *Türkiye'yi Laikleştiren Yasalar 3 Mart 1924 Tarihli Yasaların Kabulünün 100. Yılı*, Sentez Yayınları, Ed. Behçet Kemal Yeşilbursa, Bursa 2024, s. 159, 165-166.

¹⁴ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 614 / Gömlek 66 / Belge ac.

“Bulancak limanından Bilal Kaptan’ın idaresinde Filyos (Filya)* motoruyla sevk edilen ve 16 zabıt, 5 nefer, 5 binek, 15 mekâriden (yük hayvanı) oluşan bir kuvvetle Trabzon’a vasıl olan Giresun Milli Taburu, Bayburt üzerinden doğruca Oltu’ya sevk olunacak ve (şimdilik) Oltu Müfrezesine bağlanmak ve ihtiyat olarak Oltu’da kalmak üzere 9’uncu Tümen emrinde bulunacaktır. Taburun silah ve cephane noksanı buradan ikmal olunacak, taburun fiilen savaşmayan askeri de düşünülerek dört yüz adetten fazla tüfek verilmeyecektir.”¹⁵

Giresun Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Osman Ağa ile Binbaşı Hüseyin Avni Bey tarafından oluşturulan Giresun Milli Taburu, cepheye gitmek üzere -Kazım Karabekir Paşa’nın yukarıdaki telgrafında da belirtildiği gibi- 12 Eylül 1920’de Trabzon’a geldiğinde Kavak Meydanı’nda karşılanmıştır. Giresun Milli Taburu, Kavak Meydanı Kışlasında misafir edildikten sonra Değirmendere’den 3’üncü Tümen personeli ve vilayet erkânı tarafından samimi bir hava içinde uğurlanmıştır. 22 Eylül günü Trabzon’dan ayrılırken bu uğurlamada Vali Vekili ve 3’üncü Tümen Komutanı Rüştü Bey, Alay Komutanı Rıza Bey, Müftü Mahir Efendi ve Trabzon Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyeleri hazır bulunmuşlardır.¹⁶

Taburu Deliklitaş’a kadar uğurlayan Osman Ağa, burada gönüllülere karşı bir konuşma yapmış ve “*ailelerine her suretle bakacağını ve iaşelerini temin edeceğini ve binâenaleyh gözlerinin arkada kalmayarak düşmanla vuruşmalarını, arkadan kendilerine ikinci bir gönüllü müfrezesinin daha yetiştirileceğini*” söyleyerek vedalaşmıştır.¹⁷ Osman Ağa, taburun uğurlanmasının ardından Giresun’a dönmüştür. Osman Ağa’nın cepheye hareketi söz konusu olmadığından, Milli Müdafaa Vekâletinin emri üzerine Milli Taburun Komutanlığına yüzbaşılıktan müstafi Erzurumlu Dedeoğlu Ziya Bey, 1’inci Bölüğe de Pehlivan İsmail atanmıştı. Ancak Trabzon’dan sonra yolda durum değişmiştir. Tabur Komutanı Ziya Bey’in efrada kaba ve yolsuz davranışları yüzünden firarlar artmış, neredeyse tabur dağılma seviyesine gelmiştir. 2’nci Bölük Komutanı Yusuf Ağa bu durumu vakit geçirmeksizin hem Doğu Cephesi Komutanlığı’na ve hem de Osman Ağa’ya bildirmiştir. Bunun üzerine Ziya Bey görevden alınarak geri çağırılmış, Taburun vekâleti 2’nci Bölük Komutanı Milis Yüzbaşı, Giresun’un Çınarlar Mahallesinden Göksüzoğlu Yusuf Ağa’ya

* Filyos motoru 500 tonluk Yunan bandıralı ve bir Yunana ait bir gemiydi. Batum’a giderken Osman Ağa tarafından tevkif edilmişti. bkz. Osman Topallı, *a.g.e.*, s. 147.

¹⁵ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 614 / Gömlek 66 / Belge af. Osman Fikret Topallı Giresun Milli Taburunun Trabzon’a varış tarihini 16 Eylül olarak belirtse de Kazım Karabekir’in 14 Eylül günü Erzurum’dan gönderdiği telgrafta bu tarih 12 Eylül olarak belirtilmektedir.

¹⁶ Mesut Çapa, “Milli Mücadele’de Doğu Karadeniz”, *Türkler*, Ed. Hasan Celâl Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, C:15, 2001.

¹⁷ Mesut Çapa, *Pontus Meselesi*, Serander Yayınları, Trabzon Temmuz 2001, s. 110.

verilmiştir. Yusuf Ağa da 1'inci Bölük Komutanı Pehlivan İsmail Bey'i dağılan efradı toplamaya memur etmiştir. Böylece Gümüşhane ve civarından efradı toplamışlar ve Bayburt'ta tabura yetiştirmişlerdir. Bayburt, Maden, Masat Deresi, Tortum, İspir, Oltu, Kucur, Mardinik yoluyla Altın Bulak Yaylasına ulaşan Milli Tabur, burada 3'üncü Kafkas Tümeni 8'inci Alayında konuşlanmıştır. Müteakiben 8'inci Alay Komutanı Binbaşı Atıf Bey kumandasında Ermenilerle muharebeye giren Giresun Milli Taburu, geri çekilen Ermeni kuvvetlerine karşı takip harekâtı neticesinde 20 Ekim günü Kars'a dayanmıştır. Ermenilerin mağlubiyeti ve firarı üzerine Giresun Milli Taburu 7 Kasım 1920'de Kars'a girmiş ve orada Merkez Taburu olarak görevlendirilmiştir.¹⁸

Giresun'da Milli Müdafaa Vekâletine Bağlı Bir Alay Teşkil Edilmesi Kararı

Trabzon'dan dönmüş olan Osman Ağa; Giresun'da zaman zaman ortaya çıkan hadiselerin Ankara'ya farklı yansıtılması, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ile Büyük Millet Meclisi'nin münasebetleri hakkında Giresun ile Trabzon'un ve Giresun'daki idarenin anlaşmazlıkları ve buna ilişkin bazı şahsi görüşmeler arzusu ile 5 Kasım 1920 de Ankara'ya gitmek üzere Giresun'dan bir motorla Samsun'a hareket etmiştir. Osman Ağa bir buçuk ay kaldığı Ankara'da başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere birçok milletvekili ile tanışıp görüşmelerde bulunmuş, bu görüşmeler sırasında Giresun kazasının Trabzon'dan ayrılarak müstakil bir liva olarak idaresini sağlamıştır. Ankara'dan ayrılmadan önce veda için Mustafa Kemal Paşa'nın huzuruna çıktığında Mustafa Kemal Paşa kendisine beraberinde gelen uşaklarının şahsi muhafızlar olarak yanında kalmasından memnuniyet duyacağını belirtince; Ankara'ya gelen gençler, gönüllü muhafızlar (*Gönüllü Maiyyet Müfrezesi*) olarak Ankara'da kalmışlar, başlarına da Üsteğmen rütbesi verilen Mustafa Kaptan komutan olarak atanmıştır.¹⁹

Osman Ağa Ankara'dayken alınmış olan kararlardan biri de Giresun'da doğrudan doğruya Müdafaa-i Milliye Vekâleti emrinde bulunmak üzere bir alay teşkil edilmesi kararıydı. Bu karara göre o sırada Kars'ta bulunan Giresun Milli Taburu bu alayın bünyesinde olacak ve hususi bir kıta olmaktan çıkacaktı. Nitekim Milli Müdafaa Vekâleti Giresun Askerlik Şubesi ve Mıntıka Komutanlığına verdiği emir ile Giresun'da vekâlete bağlı olmak kaydıyla bir alay teşkil edilmesini istemiş, Tirebolulu Binbaşı Hüseyin Avni Bey Alay Komutanlığına, Osman Ağa Fahri Komutanlığa tayin olmuştur. Ağa'ya milis binbaşılık rütbesiyle aynı zamanda Giresun Milli Taburunun Komutanlığı da verilmiş ve bu tabur alaya bağlı bir tabur olmuştur.²⁰

¹⁸ Osman Fikret Topallı, *a.g.e.*, s. 347-348.

¹⁹ Osman Fikret Topallı, *a.g.e.*, s. 323-326.

²⁰ Osman Fikret Topallı, *a.g.e.*, s. 359.

Bu kararlar üzerine Giresun'da teşkil edilecek olan Alay hakkında 1920 yılı Aralık ayı ortalarından itibaren Ankara, Erzurum, Kars, Trabzon ve Giresun arasında yoğun bir telgraf akışı yaşanmıştır. 23 Aralık günü Ankara ile Kars arasında arka arkaya karşılıklı telgraflar gönderilmiştir. Bu sırada Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti, Doğu (Şark) Cephesi Komutanlığından Giresun Milli Taburunun Kars'tan hareket edip etmediğini ve yine Bolşevik Rusya ile Gürcistan arasında başladığı haber alınan düşmanlığın doğru olup olmadığını öğrenmek istemiştir.²¹

Giresun Gönüllü Alayı'nın Teşkiline İlişkin Hüseyin Avni Bey'e Gönderilen Emir

Giresun'da teşkil edilecek olan Piyade Alayı hakkında ilk olarak Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti tarafından 19 Aralık 1920 tarihinde bir emir yayınlanmış, müteakiben 24 Aralık günü Doğu Cephesi Komutanlığına şifre ile emir gönderilmiştir.²² Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetinin bu emrini, Trabzon'daki 3'üncü Tümen Komutanlığına aynı gün Kars'tan bildiren ve gerekli direktifleri veren Doğu Cephesi Komutanı Kazım Karabekir Paşa,²³ 26 Aralık 1920 tarihinde 3'üncü Tümen Komutanlığı vasıtasıyla Giresun Müdafaa-i Hukuk Reisi Osman Ağa'ya gönderdiği şifreyle Osman Ağa'yı söz konusu alayın fahri kumandanlığına tayininden dolayı kutlamıştır. Alayın teşkilinde ihtiyaç duyulacak yardımın sağlanması için 3'üncü Tümen Komutanlığına gerekli talimatın verildiğini, 3'üncü Tümenle sıkı temasta bulunarak teşkilatlarını tamamlamalarını istemiştir.²⁴

3'üncü Tümen Komutanı Albay Nazif Bey de 27 Aralık günü Trabzon'dan Giresun Mintika Komutanlığına gönderdiği şifreyle, Karabekir Paşa'nın tebrik mesajını, *"Giresun halkının müteâkib ve mütevâli fedakârlıklarla Türk tarihine yazılan şerefli sahifeleri takdir ve tebcil eder, kendilerini ve başlarında bulunan Osman Ağa'yı samîmiyetle tebrik ederim."* sözleriyle iletmiştir. Ayrıca Nazif Bey, Alayın teşkili için mümkün olan kolaylığın gösterileceğine çalışılacağını söyleyerek bu telgrafın Osman Ağa'nın Giresun Müdafaa-i Hukuk-ı Milliyesine verilmesini istemiştir.²⁵

Ankara'dan Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti tarafından yayınlanan emirler doğrultusunda bu yazışmalar yapılırken Kazım Karabekir'in Trabzon'daki 3'üncü Tümen Komutanı'na kişiye özel olarak Kars'tan gönderdiği telgraf ise hayli ilginçtir. Söz konusu telgrafta Kazım Karabekir, Giresun'da

²¹ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 618 / Gömlek 55 / Belge aa.

²² ATASE Arşivi, İSH, Kutu 912 / Gömlek 47.

²³ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 912 / Gömlek 47 / Belge aa. Belgenin orijinali ve çevirisi için bkz. Ek-1.

²⁴ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 912 / Gömlek 47 / Belge ab.

²⁵ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 912 / Gömlek 47 / Belge ab.

teşekkül edilen alayın fahri kumandanlığına tayin edilmiş olan Osman Ağa'nın hükümete karşı hizmetinin ilerleyip ilerlemediğini sormaktaydı. Özellikle deniz nakliyat işlerinde hükümete yardımda bulunduğu derece ile iyi niyetini ortaya koymakta olan Osman Ağa hakkında, “*Her suretle hüsn-i idaresi ve arzu ve irademiz dâhilinde hizmetinden istifade edilmesi lazımdır.*” dedikten sonra “*Vaki olacak müracaatlarını imkân dairesinde ifa ve kendisine karşı mültefit bulunarak beklenen menâfiin sekteye uğratılmamasını rica ederim.*” sözleriyle hizmetinden yararlanılmak istenen Osman Ağa'ya karşı iyi davranılarak beklenen faydanın sekteye uğratılmamasını istemektedir.²⁶

Giresun'da teşkil kılınacak olan Alayın kurulmasına ilişkin emir, Giresun Mıntika Komutanlığına 3'üncü Tümen tarafından 28 Aralık 1920 tarihinde bildirilmiştir. Bu emirde, Giresun'da teşkil edilecek Alayın; Doğu Cephesi Komutanlığına bağlı Trabzon'daki 3'üncü Tümen Komutanlığı emrinde olacağı, üç taburdan oluşacağı, ikinci bir emre kadar Giresun Gönüllü (*Milli*) Taburunun Kars'ta Müstahkem Mevki emrinde kalacağı, Alayın silah ve cephanesinin tamamının Giresun Müdafaa-i Hukuk tarafından getirtilen silah ve cephaneden sağlanacağı; elbise, ihtiyaç duyulacak diğer teçhizatın ordu (*cihet-i askeriye*) tarafından karşılanacağı, bu Alayın askerlerinin 1894-1900 doğumlulardan oluşacağı, Alayın komutanlığına Giresun Asker Alma (*Ahz-ı Asker*) Şube Başkanı Binbaşı Hüseyin Avni Bey'in, Fahri Komutanlığına da Osman Ağa'nın tayinin kararlaştırıldığı ve Alayın diğer subaylarının Milli Müdafaa Vekâleti tarafından tayin edileceği bildirilmiştir. Albay Nazif Bey ayrıca Hüseyin Avni Bey'e başarılar temenni etmekte ve teşkilata başlanıldığının bilgisinin tarafına bildirilmesini istemiştir.²⁷

Bu emir üzerine Hüseyin Avni Bey, Giresun'da teşkil edilecek Alayda görevlendirilecek subayların nereden ve ne vakit geleceğini, tabur komutanlarının kimler olacağını, askerlerin hangi şubelerden alınacağını öğrenmek istediğini bildiren bir telgrafı, 30 Aralık günü 3'üncü Tümen Komutanlığına göndermiştir.²⁸ Diğer taraftan Ankara'da bir buçuk ay kadar kalan Osman Ağa Giresun'a döndükten sonra kurulacak alay ve tabur sayısı ile kendi görevlendirmesi hakkında 3'üncü Tümen'den Giresun Müfreze (*Mıntika Komutanlığı kastedilmektedir*) Komutanlığına gönderilen emrin, Ankara'da varılmış olan kararlar uyuşmadığını görerek bu emrin noksanlığı konusunda 5/6 Ocak 1921 tarihinde Milli Müdafaa Vekâletine bir şifre göndermiştir. Osman Ağa sadece teşkil edilecek Alayın fahri kumandanlığı değil aynı zamanda Kars'ta bulunan taburun da komutanı olduğunun teyit edilmesini ve bu nedenle Milli Müdafaa Vekâletinden gerekli emrin verilmesini istemiştir.²⁹

²⁶ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 912 / Gömlek 47 / Belge ad.

²⁷ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 912 / Gömlek 47 / Gömlek 47/ Belge a.

²⁸ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 912 / Gömlek 47 / Belge ae.

²⁹ ATASE Arşivi, Kutu 610 / Gömlek 157 / Belge am.

Bunun üzerine Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti 8 Ocak 1921 tarihli yeni bir emir yayınlamıştır. Bu emirle Giresun'da teşkil edilmekte olan “Nizamiye Alayı”, Milli Tabur hariç olmak üzere Kocaeli Komutanlığına dâhil edilmiştir. Verilen emir doğrultusunda Kocaeli Komutanlığı bu alayı peyderpey kendi mıntıkasına çekecek; Doğu Cephesi, Merkez Ordusu* ve Kastamonu Havalisi Komutanlığı da intikal sırasında azami yardımı göstereceklerdi.³⁰

Giresun Nizamiye Alayı İçin Subay Temini

Bu gelişmeler yaşanırken Giresun'dan Müstakil Nizamiye Alayı Fahri Kumandanı sıfatıyla Osman Ağa Milli Müdafaa Vekâletine, teşkil edilecek Alay için askerleri olduğunu ancak Alay'ın iskeletini teşkil edecek subayların (*zabitan*) olmadığını, ordudan da subay yollanmasının biraz gecikeceğini, eğer müsaade edilirse İstanbul'dan Anadolu'ya subay sevk eden merkez heyet vasıtasıyla Alayın subay noksanının tamamlanabileceğini ve bu konuda verilecek emirlerini beklediğini bildirmiştir.³¹ Aynı şekilde Giresun Mıntika Komutanı Tirebolulu Hüseyin Avni Bey de subay temini için daha önce 3'üncü Tümenine bildirdiği kapsamda Osman Ağa gibi Milli Müdafaa Vekâletinden benzer talepte bulunmuştur. Burada Hüseyin Avni Bey'in İstanbul'dan Anadolu'ya gönderilen subaylarla ilgili olarak “*namuslu ve sadık*” sözcüklerini kullanması dikkate değerdir.³² Ayrıca bu tarihlerde Millî Mücadele'ye katıla-

* Mondros Mütarekesi imzalandıktan sonra Sivas'ta konuşlanan 3'üncü Kolordunun Komutanlığına 17 Mayıs 1919'da Albay İbrahim Refet (*Tuğgeneral Bele*) Bey atanmıştır. Refet Bey komutasındaki 3'üncü Kolordu, 5'inci Kafkas Tümeni ile Amasya ve havalisinde, 15'inci Tümeni ile de Samsun ve havalisinde (Canik sancağı) Pontusçu Rum çetelerine karşı harekâtı yürütürken göçmen sıfatıyla bölgeye göç eden Rum çete üyelerine karşı da mücadele etmiştir. Diğer taraftan da Zile ve Yozgat'ta çıkmış olan iç ayaklanmaları bastırmaya çalışmıştır. Anadolu'da iç ayaklanmaların bastırılmasıyla 1920 başlarından itibaren sıkı tedbirler alınarak 3'üncü Kolordu bütün gücüyle Rum çetelerini tepeleme harekâtına başlamıştır. Ancak yeterince sonuç alınamamıştır. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, TBMM'de yaptığı bir konuşmasında Anadolu'nun ortasındaki güvenlik sorununu çözmeye memur kuvvetlerin büyük bir komuta altında birleştirilmesi gerektiğine işaret etmiş ve bu minvalde 3'üncü Kolordu lağvedilerek Merkez Ordusu kurulmuştur. 9 Aralık 1920 tarihli ve 407 sayılı kararnameyle 3'üncü Kolordu lağvedilmiş ve yerine Amasya'da Merkez Ordusu kurulmuştur. Ordu Komutanlığına Nurettin (Korgeneral Sakallı) Paşa atanmıştır. Batı Cephesinde Türk ordusunda 1'inci ve 2'nci Ordunun kurulmasından sonra Merkez Ordusu, 16 Şubat 1922'de lağvedilmiştir. Merkez Ordusu lağvedildikten sonra Samsun ve havalisinde Pontus Takip ve Tenkil Harekâtı, Albay Cemil Cahit (Orgeneral Toydemir) Bey komutasındaki 10'uncu Tümen ve 16'ncı Tümen tarafından idare edilmiştir. bkz. Hamdi Ertuna, *Türk İstiklal Harbi VI Cilt İstiklal Harbinde Ayaklanmalar (1919-1921)*, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1974, s. 290-291; Güzin Çaykırın, *Bafra ve Havalisinde Pontus Çetelerinin Takip ve Tenkili*, *Tarihi, Sosyal ve Kültürel Yönleriyle Bafra*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2023, s. 194.

³⁰ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 610 / Gömlek 157 / Belge al.

³¹ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 657 / Gömlek 148 / Belge aa.

³² ATASE Arşivi, İSH, Kutu 657 / Gömlek 148.

bilmek için İstanbul'dan gizli yollardan kaçarak Anadolu'ya geçen, Ankara'daki milli hükümete katılan subaylar bulunuyordu. İstanbul'dan olan bu kaçışlar, özellikle İtilaf Devletleri tarafından İstanbul'un 16 Mart 1920'de resmen işgal edilmesinden sonra artmıştı.³³

Giresun'da teşkiline başlanacak alayın üç ya da dört tabur mu olacağı konusu tam anlaşılamamış, kararsız kalınmıştı.³⁴ Bu konuda Fevzi Paşa'nın 4 Ocak tarihli emri konuya açıklık getirmiştir:

“Giresun'da teşkil edilecek Piyade Alayı, Giresun Müdafaa-i Hukuk Reisi Osman Ağa'nın doğrudan kumanda edeceği ve henüz cephede bulunan gönüllü taburundan başka üç taburdan teşkil edilecek ve Osman Ağa ayrıca bu alayın fahri kumandanı unvanını taşıyacaktır. Görülen lüzum üzerine söz konusu gönüllü taburu Kars'tan Trabzon'a çekilmektedir. Bu tabur geldiğinde Osman Ağa'nın emrine verilecektir.”³⁵

Giresun Nizamiye Alayı'nın ikmali konusunda yaşanan sıkıntıları Osman Ağa, 20 Ocak 1921 tarihinde Fevzi (*Çakmak*) Paşa'ya tekrar bildirmiştir. Bu telgrafında; “*Silah ve cephanelerinin olduğunu ancak subay ve diğer kişilerin maaşları ile Alayın ağırlıkları için gereken yük hayvanlarının alımının nasıl karşılanacağını, gerekli tahsisat gelmediğinden subay ve diğer gönüllü personelin maaşlarının Giresun Müdafaa-i Milliyesi tarafından ödendiğini*” dile getirmiştir.

Osman Ağa'nın bu telgrafı aslında onun Giresun Nizamiye Alayı'nın ikmalinin tamamlanabilmesi için gösterdiği çabayı gözler önüne sermektedir. Ayrıca Osman Ağa, Alayın taburlarından birine kendisinin komuta edeceği konusunda Doğu Cephesi Komutanlığından henüz bir emir ulaşmadığını, kumanda edeceği tabur personelinin milis elbiseli olup olmayacaklarının bildirilmesini beklediğini de sözlerine eklemiştir.³⁶

Alayın subay ihtiyacına ve teminine ilişkin Hüseyin Avni Bey ve Osman Ağa'nın bu taleplerine Milli Müdafaa Vekâleti bir çözüm bulmaya çalışmıştır. Giresun'da teşekkül eden Piyade Alayının ihtiyacı olan 2 Binbaşı, 5 Yüzbaşı, 40 Üsteğmen, 20 Teğmen'in, İstanbul'dan gönderilecek subaylardan seçilip Doğu Cephesi Komutanlığınca soruşturmalarının yapılmasından sonra Alaya gönderilmek üzere Trabzon'a sevk edilmelerini uygun bulmuş ve bunun emredilmesini Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetinden istemiştir.³⁷

³³ Bilge Criss, *İşgal Altında İstanbul 1918-1923*, İletişim Yayınları, Çev. Ahmet Kaçmaz, 13. Baskı, İstanbul 2023, s.163-164.

³⁴ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 610 / Gömlek 157 / Belge ak.

³⁵ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 610 / Gömlek 157 / Belge aj.

³⁶ ATASE Arşivi, Kutu 635 / Gömlek 98.

³⁷ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 657 / Gömlek 148 / Belge ab.

Doğu Cephesi Komutanı Kazım (*Karabekir*) Paşa da her ne suretle olursa olsun Fahri Alay Komutanlığı unvanı verilmiş olan Osman Ağa'nın tabur komutanlığına tayininin iyi bir etki yaratmayacağını düşündüğünü 23 Ocak 1921 tarihinde Ankara'ya bildirmiştir. Kars'tan hareket edecek gönüllü taburundan teşkil edilecek olan Alayın üç taburlu olacağını daha önce icap edenlere emir olarak buyrulduğunu söyleyen Karabekir Paşa, "*Nizamiye Taburu hangisidir? Alay kaç taburlu olacaktır?*" sorularını yönelterek konunun layıkıyla anlaşılmasını belirtmiştir.³⁸

Fevzi (*Çakmak*) Paşa bu sorulara cevap olarak aynı gün yeni bir şifreyle bir kez daha, Giresun'da teşkil olunacak Alayın üç nizamiye taburuyla birlikte Kars'tan Trabzon'a intikal edeceğini ve Osman Ağa'nın doğrudan komutasında bulunacak olan Milli Tabur dâhil dört taburu olacağını, ayrıca bu taburun milli kıyafetlerini kullanmalarının kararının alındığını söylemiştir.³⁹ Kazım Karabekir Paşa da Batı Cephesi'ne sevki emredilen Giresun Gönüllü Taburunun 23 Ocak günü itibarıyla 16 zabıt, 350 nefer, 20 mekâri mevcuduyla Kars'tan hareket etmiş olduğunu Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetine bildirmiştir.⁴⁰ TBMM Reisi Mustafa Kemal Paşa da, Giresun Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Osman Ağa'ya hitaben 24 Ocak 1921 tarihinde bir telgraf göndermiş ve bu telgrafta Doğu Cephesi'nden iade edilecek Giresun Taburuna Osman Ağa'nın kendisinin kumanda edeceğini bildirmiştir.⁴¹ Dolayısıyla Osman Ağa'nın bu talebi en üst makamdan yanıt bulmuştur.

Giresun Nizamiye Alayı'nın Kocaeli Grubu Komutanlığı Emrine Görevlendirilmesi ve İkmali

1921 yılı Ocak ayına girildiğinde Batı Cephesi'nde Yunan ordusunun ileri taarruzu başlamıştı. Bu sırada Giresun'da Gönüllü Alayın teşekkülüne çalışılırken, Milli Müdafaa Vekâleti de Düzenli Ordu'nun güçlendirilmesi için mevcut kaynakları seferber etmeye çalışıyordu. En büyük sıkıntı, silah ve cephane yetersizliği konusunda yaşanıyordu. Erkân-ı Harbiye Reisi Albay İsmet (*İnönü*) Bey'e vekalet eden Fevzi (*Çakmak*) Paşa, bu sırada Tuapse'den gelecek Alman cephanesinin naklinin yapıp yapılmadığını Trabzon'daki 3'üncü Tümen sormuş ve bu cephanenin süratle naklinin yapılmasını emretmiştir.⁴²

Bu emir üzerine 3'üncü Tümen Komutanı konuyu Tuapse'deki Şehbender (*Konsolos*) Sabri Bey'e• iletmış, Tuapse'ye gelen ya da gelecek Alman cephanesi

³⁸ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 610 / Gömlek 157 / Belge ai.

³⁹ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 610 / Gömlek 157 / Belge ah.

⁴⁰ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 618 / Gömlek 55.

⁴¹ Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Belge No: 01000654.

⁴² ATASE Arşivi, İSH, Kutu 912 / Gömlek 88 / Belge ao.

• Türk ve Sovyet heyetleri arasındaki görüşmelerin ardından askeri malzemelerin belli bir plan çerçevesinde sevk edilmesi için Rusya'nın Tuapse limanı sevkiyat merkezi olarak

bulunup bulunmadığını sormuştur. Tuapse'den sevk edilecek cephanelerden tercihen Alman cephanesinin süratli bir şekilde sevkini istemiştir.⁴³ Milli Müdafaa Vekâleti de 3'üncü Tümene, ele geçecek söz konusu Alman cephanesinin olabildiğince süratle İnebolu'ya veya Sinop'a sevk edilmesini bildirmiştir.⁴⁴

Bu sırada Giresun Alayı adına Osman Ağa, Kocaeli Komutanlığına personel ve para hususlarını açıklayan bir şifre göndermiştir:

“Teşkil edilen Giresun Alayının silah mevcudu 500 İngiliz silahından ibaret olup, gönüllü asker sayısı 1000 kişiye yaklaşmıştır. Tuapse'ye silah işleri için memur gönderilmiş olsa da havaların fırtınalı olmasından dolayı henüz dönememiştir. Trabzon'daki 3'üncü Tümen Komutanlığı 3 Şubat günü 1000 lira göndermiş, yine aynı gün Milli Müdafaa Vekâleti Levazımat-ı Umumiyyeden Samsun şubesine 10 bin liralık havale yapılmış, ancak gelen havale konusunda Samsun'dan henüz bir cevap alınamamıştır. Her şeyin para ile olduğunu söyleyen Osman Ağa, bu şekilde hiçbir resmi mahalden yardım alamadıklarını sıkıntılı bir hissiyatla dile getirmiş ve bu nedenle her şeyin hazır olmadığını, Tuapse'den silahların süratle gönderilmesi için Moskova'ya ve Tuapse'deki Türk konsolosuna Milli Müdafaa Vekâleti tarafından bir an önce emir verilmesinin komutanların lütfuna kaldığını; İstanbul'dan giyecek, telefon makinesi ve diğer malzeme sipariş edildiğini ve bu siparişlerin on güne kadar geleceğini, silahlar gelir gelmez şehre kadar gitmenin⁴⁵ güç olmadığını, Kocaeli'nin iskelesi olan Akçaşehir'e (Akçakoca) hayvan götürmelerinin uzun süreceğini, bu nedenle Alay Akçaşehir'e çıktığı zaman bütün hayvan eksiklerini burada karşılarsa bunun daha uygun olacağını” söyleyen Osman Ağa aynı telgrafta, *“Kars'tan gelecek olan Giresun Milli Taburunun, 31 Ocak günü Erzurum'dan hareket ettiğini ve 2 Şubat günü Bayburt'a ulaştığını, Ankara'da Mustafa Kemal Paşa'nın muhafızlığına istihdam edilmek üzere 3 Şubat günü Giresun'dan milli elbiseli 100 kişilik bir kuvvet gönderileceğini ve ayrıca İstanbul'dan subay talep edileceğini”* de bildirmiştir.⁴⁶

belirlenmişti. Dolayısıyla gerek sevk işlerini takip etmek gerekse konsolosluk vazifesini yapmak için Tuapse'ye temsilciler gönderilmiştir. Sovyet Rusya Hükümeti temsilcilerinin Tuapse'ye gönderdiği malzemelerin TBMM Hükümetine bağlı limanlara nakliyatını gerçekleştirmek üzere Lazistan Mebusu Osman Bey burada vazifelendirilmiştir. Tuapse'de konsolos olarak ise Sabri Bey görevlendirilmişti. Ancak bir süre sonra Osman Bey hakkında alınan olumsuz duyurular üzerine yerine Sabri Bey görevlendirilmiştir. bkz. Nurettin Çakıcı, “Sovyet Rusya'nın Milli Mücadele Hareketine Mali ve Askeri Yardımları (1919-1922)” *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S: 73, 2023, s. 97.

⁴³ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 912 / Gömlek 88 / Belge ap.

⁴⁴ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 912 / Gömlek 88 / Belge an.

⁴⁵ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 881 / Gömlek 173 / Belge ab. Osman Ağa'nın gönderdiği 5 Şubat 1921 tarihli telgraf.

⁴⁶ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 881 / Gömlek 173 / Belge aba.

Mevcudu 1000 kişiye yaklaşan Alayın yarısı silahlı, geri kalan yarısının silahlarının da Tuapse'den gelmek üzere olduğu bilgisiyle askerlerin deniz yoluyla intikal edilmelerinin hava şartlarının iyi olmasına bağlı olduğunu değerlendiren Albay Halit (*Karsıalan*) Bey, teşkilat ve silahları tamamlanmış olanların peyderpey Akçaşehir'e sevk edilmelerini istemiştir. Çünkü bu müddet zarfında beklenen silahların geleceğini tahmin ediyor ve silahsız kimsenin kalmayacağını düşünüyordu. Albay Halit Bey'e göre askeri vaziyet uygun olursa Alay Düzce ve Hendek kazalarına yerleştirilebilir ve en kısa zamanda Çerkes ve Abazalardan bütün silahların alınabilirdi. Albay Halit Bey bu kararını, 7 Şubat'ta Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetine de bildirmiştir.⁴⁷

Bu arada Kars'tan gelen taburun 8 Şubat günü Bayburt'tan hareket ettiğini Kocaeli Grubu Komutanı Albay Halit Bey'e bildiren Hüseyin Avni Bey, havaların soğuk olması sebebiyle elbisesiz askerlerin hasta olduğunu, askerler için elbise ve kaputa çok ihtiyaç duyulduğunu, Levazım Dairesi'nden Samsun şubesine verilen bir milyon kuruşluk havalenin henüz ellerine ulaşmadığını, bu havalenin hızlı bir şekilde gönderilmesinin beklendiğini iletmıştır. Ayrıca 3'üncü Tümen, Milli Müdafaa Vekâletinin Giresun Alayı'na 2 Binbaşı 5 Yüzbaşı, 10 Üsteğmen, 20 Teğmen gönderilmesi için Doğu Cephesi Komutanlığına emir verdiğini Giresun Mıntıkâ Komutanlığına bildirmiş olsa da Hüseyin Avni Bey bu talebin verilip verilmeyeceğinden emin olmadığını, Alay'da 500 silah mevcut olmakla birlikte bu sayının yeterli olmadığını söylemiştir.

Hüseyin Avni Bey'in açıklamalarından öğrenildiği üzere, Tuapse'den silah ve cephane gelmesi için Osman Ağa Tuapse'ye bir memur göndermiş, Ankara'daki Bolşevik Heyeti Reisinden kendi hükümetine Osman Ağa vasıtasıyla mektup yazdırılmış ve yine Osman Ağa vasıtasıyla Hariciye Vekili Muhtar Bey tarafından Moskova'da bulunan Türk Elçiye, Tuapse'deki Türk Konsolosluğuna silah ihtiyacı konusu iletilmiştir. Giden memur Tuapse'ye gelen silahlar için müracaat etmiş olmakla birlikte, Tuapse'deki Silah Komisyonu tarafından silah verilmemiştir.⁴⁸

Hüseyin Avni Bey'in aktardığı sorunları Osman Ağa da 8 Şubat 1921'de Mustafa Kemal Paşa'ya iletmıştır. Telgrafının sonunda, "*Alayın harbe hazır olabilmesinin ve savaş kabiliyetini kazanabilmesinin ancak zorunlu ihtiyaçlarının tamamlanması durumunda mümkün olabileceğini, ayrıca savaşla ilgili günlük beş saat talim ile 45 günlük bir programı tatbik etmekle meşgul olduklarını*" söyleyerek Alayın eğitimine ilişkin yaptıkları talim faaliyetinden de bahsetmiştir.⁴⁹

⁴⁷ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 881 / Gömlek 173 / Belge ae.

⁴⁸ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 881 / Gömlek 173 / Belge ag.

⁴⁹ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 610 / Gömlek 157 / Belge af.

Giresun Gönüllü Alayı'nın Kocaeli mıntıkasına çağırılması, daha önce açıklandığı gibi Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti Vekili Fevzi Paşa tarafından emredilmiş; Doğu Cephesi, Merkez Ordusu ve Kastamonu Havalisi Komutanlıklarına Alayın nakliyatına azami derecede yardım etmeleri hakkında ayrıca emir verilmişti.⁵⁰ Bu emirleri müteakiben Kocaeli Grubu Komutanı Albay Halit Bey'in emriyle Giresun Nizamiye Alay Komutanlığına söz konusu nakliyatın nasıl yapılacağı bildirilmiş ve birinci kafilenin hareketinin ve taburların son durumunun bilgisi istenmiştir. Bu emre göre kafileler, Kocaeli'nin en müsait iskelesi olan Akçāşehir'e (*Akçakoca*) çıkarılacak, birinci kafileye bir tabur komutanı refakat edecek, Alay Komutanı sevkiyatın büyük kısmını sevk ettikten ve Alayın silahlarını tamamladıktan sonra Giresun'dan hareket edecektir. Hangi kıtanın teşkili ve silahları tamamlanmışsa sevkiyata o kıtadan başlanacaktır. Sipariş edilen eşya ve askeri malzemeler geldikçe geriden nakledilmesi sağlanacaktır. Denizden yapılacak nakliyatın her bakımdan güvenli olabilmesi için *-bir tedbir olarak-* ansızın hareket edilecek, sahili takip ederek iskelelerde durmadan doğrudan Akçāşehir'e varılacaktır. Yollarda firarı önlemek ve güvenliği temin etmek için limanlara kafileler çıkarılmayacak ve her postaya yeterli miktarda subay görevlendirilecektir.⁵¹ Efradın iāşe noksanları Samsun, Sinop limanlarından ikmal edilecek, özellikle subay ve kaput ihtiyacı miktarıyla birlikte yazılacaktır.⁵²

Bu dönemde Batı Cephesi'nde kritik bir sürece girildiği, cephe faaliyetlerinin arttığı, işlerin yoğunlaştığı, dolayısıyla Giresun'da hazırlanan alayların bir an önce sevkini tamamlanmasının istendiği, Ankara-Kocaeli-Giresun arasında karşılıklı gönderilen telgraflardan, arka arkaya aynı gün içinde yapılan şifreli haberleşmelerden anlaşılmaktadır. Nitekim 8 Şubat 1921 tarihinde Osman Ağa, adamlarının dörtte üçünün talimli olmadığını, İstanbul'a elbise sipariş ettiğini, cepheye hareketlerinde yük hayvanlarının Giresun'dan sevkini müşkülâtli bir iş olduğundan Alay için gereken yük hayvanlarının çıkacakları sahile yakın bir mahalde tedarik ve hazır edilmesinin daha uygun olacağını, kendilerinin bir dakika dahi Giresun'da kalmak istemediklerini, ancak noksanlarının çok olduğunu Kocaeli Komutanlığına bildirmiştir. Eğer sadece insan kitlesi isteniyorsa hemen hareket edebileceklerini, Kars'tan gelen taburun mevcudunu da 600 kişiye çıkaracağını ifade eden Osman Ağa, bu taburun teşkil tarihinden itibaren her türlü masrafının Giresun Mūdāfaa-i Milliyesi tarafından karşılandığını, Alay emrinde 100 yataklı bir hastane tesis edilmiş olduğunu söylemiştir.⁵³ Osman Ağa, 1500 nefer için yapılan masrafların meblağını da yazmıştır. Buna göre yapılan masraflar; kaput ile takım elbise için 10500,

⁵⁰ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 881 / Gömlek 173 / Belge aj.

⁵¹ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 881 / Gömlek 173 / Belge ah.

⁵² ATASE Arşivi, İSH, Kutu 881 / Gömlek 173 / Belge aha.

⁵³ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 881 / Gömlek 173 / Belge ai.

ayakkabı 6000, tüfek kayışı 2000, manevra kayışı 3000, çanta 4500, cephane torbası 3000, her nefere iki kat çamaşır 9000 lira olup, toplamı 38 bin liradır.⁵⁴

1921 yılı Şubat ayının ortalarına gelindiğinde hazırlıklar artık daha da hız kazanmıştır. Albay Halit Bey 13 Şubat 1921’de gönderdiği emirde, Giresun Nizamiye Alay Komutanı Tirebolulu Hüseyin Avni Bey ile Giresun Müdafaa-i Milliye Reisi Osman Ağa’dan bir an önce harekete geçilmesini istemiş, vaziyetin gayet mühim olduğunu hatırlatmıştır:

“Dersaadet’e elbise sipariş ettiğinize nazaran buradan tekrar talep etmek doğru değildir. Her ne yapıp yapıp sipariş edilen elbiselerin Giresun’a, olmazsa Akçaşehir’e gelmesini temin ediniz. Para keyfiyeti kolaydır. Durmayınız, hareket ediniz. Gözlerinizden öperim.”⁵⁵

Albay Halit Bey ayrıca Alaylarda bir revir bulunacağı için Giresun’da açılan hastanenin lüzumsuz bir masraf olduğunu, Kocaeli Komutanlığının yaralılarını kendi mıntıkasındaki hastanelerde tedaviye ve geri göndermemeğe mecbur olduğunu söyleyerek Giresun’da bir hastane açmanın doğru olmadığını Giresun Nizamiye Alay Komutanlığına bildirmiştir.⁵⁶

Bu süreçte yaşanan gelişmelerden haberdar olan ve Osman Ağa tarafından bildirilen durumu takip eden Erkân-ı Harbiye Reisi Vekili Fevzi Paşa, Milli Müdafaa Vekâletinden Kocaeli Komutanlığı emrine verilen Giresun Nizamiye Alayının elbise ve teçhizatının tamamlanmasını istemiştir.⁵⁷ Bunun üzerine yapılan para havalesinin nerede olduğu ve diğer ihtiyaçların nasıl tedarik edileceği, Milli Müdafaa Vekâleti tarafından Albay Halit Bey’e bildirilmiştir.⁵⁸

Bu süreçteki tüm yazışmalar değerlendirildiğinde silah temini konusunda Milli Müdafaa Vekâleti mevcut durumdan haberdar olup; Kocaeli Grubu Komutanı Albay Halit Bey, Giresun Nizamiye Alayı’nın bir an önce cepheye katılış yapmasını elzem görmektedir. Ancak gerek Tirebolulu Binbaşı Hüseyin Avni Bey ve gerekse Osman Ağa, gönüllü askerlerden oluşan Alayın tüm ihtiyaçları tamamlanmadan cepheye gönderilmesini istememektedirler. 1921 Şubat ayı sonlarına gelindiğinde dahi Hüseyin Avni Bey, Trabzon’daki 3’üncü Kafkas Tümen Komutanlığından “*Tuapse’den gelecek tüfeklerden hemen yerine verilmek üzere Giresun Nizamiye Alayına toplam bin kadar tüfeğin*” verilmesi hususunda komutanlık müsaadesi istemiştir.⁵⁹

⁵⁴ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 881 / Gömlek 173 / Belge aia.

⁵⁵ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 881 / Gömlek 173 / Belge an.

⁵⁶ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 881 / Gömlek 173 / Belge ao.

⁵⁷ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 610 / Gömlek 157 / Belge ae.

⁵⁸ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 882 / Gömlek 6 / Belge ab. 17 Şubat 1921 tarihli şifre.

⁵⁹ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 912 / Gömlek 88.

Albay Halit (*Karstalan*) Bey Giresun Nizamiye Alayı'nın hareketinde yaşanan gecikmeden dolayı sıkıntıya düşmüş olmalı ki 19 Şubat günü Giresun Nizamiye Alay Komutanlığına gönderdiği şifrede yer alan ifadeleri, onun bu gecikmeden hayli sinirlendiğini yansıtmaktadır. Albay Halit Bey, emir verildiği halde Alay'ın neden hâlâ hareket etmediğini sorgulamakta ve bunun uygun olmadığını yazmaktadır. Giresun Nizamiye Alayının derhal hareket etmesini emrettiği iki maddelik şifrede şu ifadeler yer almaktadır:

“Giresun Nizamiye Alay Kumandanlığına,

1. Sevkiyata başlanılması emredilmesine rağmen şimdiye kadar bir iş'âr vâki olmamasına nazaran daha hâlâ hareket edilmediği anlaşılmaktadır. Burada hiç yoksa bir fırka meydana getirildiği halde orada bir alayın teşekkül edememesi, bilhassa alayınıza ihtiyaç-ı şedid olduğu şu zamanda harekete geçmemesi gayr-ı muvafıktır.
2. Alayınız dâhilî ve haricî düşmanlara karşı kullanılacağından derhal hareket edilmesi ve iş'ârı mercûdur.

Kocaeli Kumandanı Halid”⁶⁰

Bu sırada Giresun Nizamiye Alayı'nın subay ihtiyacı için Osman Ağa tarafından itimat edilenlerden ve Alayın ihtiyacı nispetinde subayların İnebolu'ya ulaşmalarını müteakip bu subayların doğrudan Giresun'a gönderilmeleri Osman Ağa tarafından Kastamonu Havalisi Komutanlığından rica edilmiştir. Kastamonu Havalisi Komutanı Binbaşı Muhiddin (*Akyüz*) Bey de bunu Ankara'daki ilgili makamlara 16 Şubat günü iletmış,⁶¹ bunun üzerine Erkân-ı Harbiye Reisi Vekili Fevzi Paşa söz konusu subayların İnebolu'da esaslı bir surette tetkik ve soruşturmaları yapıldıktan sonra Giresun'a sevk edilmelerini, sonuçlarından da Milli Müdafaa Vekâletinin haberdar edilmesini emretmiştir.⁶²

Koçgiri İsyanı Dolayısıyla Giresun Milli Taburunun İsyan Bölgesine İntikali

Kars'tan Giresun'a 22 Şubat 1921'de geri dönmüş olan Milli Tabur, 4'üncü Milis Taburu olarak Giresun Alayı'na katılmıştı. Bu taburun komutanı Osman Ağaydı. Bu sırada Koçgiri (*Koçkiri*) Ayaklanması* tehlikeli bir hal

⁶⁰ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 882 / Gömlek 6 / Belge aa.

⁶¹ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 657 / Gömlek 151.

⁶² ATASE Arşivi, İSH, Kutu 657 / Gömlek 153.

* Bağımsız Kürdistan kurma düşüncesiyle dış tahriklerin de desteğiyle Sivas'ın doğusunda Hafik (*Koçhisar*), Zara, İmranlı, Susehri, Refahiye, Kemah, Divriği, Kangal, Ovacık, Kuruçay çevresinde ortaya çıkan bu ayaklanma, Batı Cephesini zayıflatma amacıyla İkinci İnönü Muharebesi öncesinde başlatılmış (Mart 1921) ve devamı süresince Ankara Hükümetine kritik anlar yaşatarak tehlikeli boyutlara ulaşmış ve 17 Haziran 1921'de

almaya başlamış, (*Sakallı*) Nurettin Paşa Merkez Ordusu Komutanı olarak bu isyanı tenkile memur edilmişti. Bir süre sonra Milli Müdafaa Vekâletinden gelen acele kodlu şifreli telgrafla Kars'tan yeni dönmüş olan Gönüllü Taburun 24 saat içinde isyan bölgesine hareketi emredilmiştir.⁶³

Osman Ağa Koçgiri İsyanını bastırmak üzere Sivas bölgesine hareket etmeden önce 9 Mart 1921'de, Giresun'dan Mustafa Kemal Paşa'ya hitaben bir telgraf göndermiştir. Bu telgrafta içinde bulundukları şartları, mevcut durumu anlatan Osman Ağa, “*Giresun Nizamiye Alayının görevlendirildiği bölgeye hareket edememesinin çaresizlikten kaynaklandığını, Giresun emvalinden verilen on bin liralık havalenin efradın elbisesine bile yetmediğini, yalnız İstanbul'a (Dersaadet) sipariş edilen elbise ve kunduranın bedeli olarak on üç bin lira gönderilmiş olduğunu belirterek diğer levazımat ve teçhizat için ilave otuz bin liranın banka havalesiyle gönderilmesinin sağlanması için emir buyurulmasını*” talep etmiştir.

Osman Ağa, ayrıca “*Alayın subay ihtiyacı için İstanbul'dan Merkez Heyeti vasıtasıyla çağrılan mutemet subayların Merkez Ordusunca Samsun'da ve 3'üncü Tümen tarafından Trabzon'da alıkonulduğunu*” bildirmiştir.⁶⁴ Bu sözlerinden büyük sıkıntı içinde olduğu anlaşılan Osman Ağa, içinde bulundukları durumu, “*Hiçbir yardım ve kolaylığa mazhar olmadıkları gibi kendi teşebbüsleriyle çözüm üretmeye çalışırken buna engel olunmaya çalışıldığını, Alayın hareketinin gecikmesinden dolayı Kocaeli Komutanlığınca azar ve tenkile maruz kaldıklarını*” belirttiği telgrafında hareket edememelerinin gerekçesini, “*Parasız, zabıtsız, silahsız çıplak bir halde hareket edilemeyeceği zat-ı devletlerince de takdir buyrulur.*” sözleriyle açıklamıştır.

Mustafa Kemal Paşa Osman Ağa'nın bu telgrafını aldıktan sonra hiç gecikmeden telgrafın üzerine “*Fevzi Paşa Hazretlerine*” notunu ekleyerek gereği için Fevzi Paşa'ya iletmiştir.⁶⁵ Fevzi Paşa da aynı gün Binbaşı Hüseyin Avni Bey'den Giresun Alayının (*Milli Tabur kastedilmektedir.*) ne kadar mevcutla Şebinkarahisar'a hareket ettiğinin ve her akşam ulaşılan noktanın muntazam bir şekilde zamanında kendilerine rapor edilmesini istemiştir.⁶⁶ O sırada henüz Giresun'da bulunan Osman Ağa, Fevzi Paşa'nın gönderdiği şifreye cevaben hemen bir şifreyi Harp Raporu notuyla göndermiştir. Burada Osman Ağa, “*11 Mart günü bir makineli bölüğüyle hareket edeceğini, nizamiye taburunun da giysi ve silah eksikleri tamamlanarak hareket kabiliyeti aldığında hemen harekete edeceğini*” bildirmiştir.

bastırılabilmiştir. bkz. İsmet Görgülü, *a.g.e.*, s. 409-410. Koçgiri Ayaklanması (6 Mart-17 Haziran 1921) hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Hamdi Ertuna, *a.g.e.*, s. 259-281.

⁶³ Osman Fikret Topallı, *a.g.e.*, s. 351.

⁶⁴ *ATASE Arşivi, İSH*, Kutu 610 / Gömlek 157 / Belge aa.

⁶⁵ *ATASE Arşivi, İSH*, Kutu 610 / Gömlek 157 / Belge ab.

⁶⁶ *ATASE Arşivi, İSH*, Kutu 635 / Gömlek 211.

Osman Ağa bu telgrafında, “Ankara’dan emir alır almaz harekete geçmek istemişlerse de yolların Kulakkaya’ya kadar 2-3 metre karla kaplı olmasından dolayı hareketlerini ertelemek zorunda kaldıklarını, kapalı yolların açılması için amele kolları gönderildiğini, Kulakkaya’dan Karahisar’a kadar olan yolların geçişe daha müsait olduğunu ancak hayvanların geçişine yolların elverişli olmamasından dolayı cephane kolunun ahali vasıtasıyla sağlanacağını” açıklamıştır. Osman Ağa ahaliye ilişkin olarak, “Garp mıntıkasında vatanperverlik maskesi altında ahaliye yapılan bütün yolsuz harekâtı bildiğimden ahali-i mutiânın (itaat eden ahali) her türlü tecavüzden masun ve mahfuz kalacağını şimdiden namusumla temin ederim. Civar ahalinin isyandan tecridini bütün mevcudiyetimle temin edeceğim. Harekât peyderpey arz edilecektir.”⁶⁷ sözünü vermiş ve telgrafi şu ifadelerle bitirmiştir.

“Allah’ın inayetiyle ve fedakâr arkadaşlarımın gayretiyle an-karib (yakında, çok vakit geçmeden) usatın (asilerin) tenkil ve sükunetin avdetini temenni ile ellerinizden öperim Paşa Hazretleri”⁶⁸

Osman Ağa’nın komutasındaki 4’üncü Gönüllü (Milli Tabur) Tabur, Giresun Nizamiye Alayı’nın asker sayısı noksan fakat teçhizatı tam olan tek taburuydu.⁶⁹ Giresun’dan Ankara’ya bildirildiği gibi 1921 yılının 11 Mart günü Osman Ağa ağır hava şartlarına rağmen 652 mevcutlu taburuyla yola çıkmıştır. Bir gün sonra da Tabur Doktoru Yüzbaşı İbrahim, Mülazım Selim Bey ve Tabur Hesap Memuru Mehmet Avni Bey Giresun’dan hareket etmiştir. Tabur, yollarda kar ve fırtınayla mücadele etmek zorunda kalmış, 18 Mart günü Şebinkarahisar’a varmıştır. Yollarda kalanları beklemek ve bazı noksanları ikmal etmek üzere Karahisar’da bir hafta beklendikten sonra, Merkez Ordusu emriyle isyan mıntıkasına hareket edilmiş ve Refahiye’ye ulaşılmıştır.

İsyancılara karşı yürütülen harekât sırasında çok şiddetli çatışmalara giren Giresun Gönüllü Taburu; bu çatışmalarda bir topçu subayı ve topçu çavuşu dışında 15 şehit vermiş ve bir o kadar da personeli yaralanmıştır. Görünmez-kale’deki çatışmada Osman Ağa’nın yedek olan atı vurulmuş, kendisi bu çatışmadan yara almadan kurtulmuştur.⁷⁰

Giresun Nizamiye Alayı’nın 3’üncü Taburunun Cepheye İntikali

Merkez Ordusu emrindeki Giresun Milli Taburu isyan bölgesinde savaşırken aynı tarihlerde Tirebolulu Binbaşı Hüseyin Avni Bey de Giresun Nizamiye Alayı’nın Batı Cephesi’ne intikal edecek olan diğer unsurları için gereken hazırlıkları sürdürmekteydi. Bu sırada Batı Cephesi’nde İkinci İnönü

⁶⁷ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 615 / Gömlek 211 / Belge aa.

⁶⁸ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 615 / Gömlek 211 / Belge ab.

⁶⁹ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 636 / Gömlek 124.

⁷⁰ Osman Fikret Topal, a.g.e., s. 351-352.

Muharebesi devam etmekte olup, Kocaeli mıntıkasında Yunan ordusu iki kol halinde ilerlemektedir.⁷¹

28 Mart 1921 tarihi itibarıyla Giresun Nizamiye Alayı, subay ve neferler dahil toplam 1505 kişiden ibaretti. Alayda mekâri, topçu ve makineli tüfek hayvanı bulunmuyordu. Maksim iğneli tüfek cephanesi de mevcut değildi. Cephane torbası, arka çantası, palaska ve bir kısım silah kayışı yoktur. Kudretli Cebel Bataryasında kamaları, nişangâhları, edevat sandıkları, nişangah dürbünleri, maden nişangah aletleri, zaviye, mesaha (ölçme) aletleri, endaht (atış) cetvelleri, semerleri yoktur. Alayda 3 Tabip, 2 Tabur Tüfekçisi, 3 Teğmen, 1 Üsteğmen, 2 Tabur Kâtibi bulunmaktaydı.⁷²

Giresun Nizamiye Alayının 28/3/37 (1921) Tarihli Mevcudu⁷³

Kıtaat	Zabit (Subay)		Nefer (Asker)			Levis Marka Tüfek	İngiliz Tüfegi	İngiliz Cephanesi Sandık
	Muharip	Gayr-ı Muharip	Muharip	Gayr-ı Muharip	YEKÛN			
Alay Karargâhı	2	-	6	13	19	3	-	10
1.Tabur	11	4	409	91	500	-	50	20
2.Tabur	10	1	405	61	466	-	50	20
3.Tabur	11	3	450	70	520	-	400	100?
YEKÛN	34	8	1270	235	150 5		500	150
Kudretli Cebel Bataryası	Zabit	Kamacı	Nalbant Başı	Nefer	4			
	1	1	1	90				

1 Nisan 1921'de Giresun Nizamiye Alayı'nın 3'üncü Taburu, Ankaralı Kıdemli Yüzbaşı Mustafa Badi Bey komutasında motorlarla deniz yoluyla Kocaeli Grubu emrine hareket etmiştir. Tabur, havanın fırtınalı olması yüzünden parça parça Sinop ve ötesindeki iskelelere çıkabilmiş, ilk hareket eden ve makineleri kuvvetli olan bir kısım motor, Amasra ve Akçaşehir'de (Akçakoca) tutunabilmiştir.⁷⁴

⁷¹ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 611 / Gömlek 46/ Belge ac.

⁷² ATASE Arşivi, İSH, Kutu 636 / Gömlek 104.

⁷³ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 636 / Gömlek 104.

⁷⁴ Osman Fikret Topal, a.g.e., s. 362; ATASE Arşivi, İSH, Kutu 709 / Gömlek 10.

Giresun Nizamiye Alayı 3'üncü Taburunun Giresun'dan deniz yoluyla yapılan intikali hava muhalefeti nedeniyle oldukça zahmetli olmuştur. 3'üncü Tabur gerek Sinop ve gerekse İnebolu, Amasra ve Akçakoca'da halkın ve Müdafaa-i Hukuk şubelerinin ilgisiyle karşılanmış ve müteakiben hepsi verilen emirler üzerine Afyon'da toplanmışlardır. Karahisar'daki Kocaeli Grubu Komutanı Albay Halit Bey, Grubun teşkilatının Giresun Taburunun müstakilen idare edilmesine müsait bulunmadığını, dolayısıyla söz konusu taburun 57'nci Tümen Hücum Taburuna dâhil edilmiş olduğunu 3 Haziran 1921'de Batı Cephesi Komutanlığına bildirmiştir.⁷⁵ Batı Cephesi Komutanı İsmet Bey de bu durumu Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti ile Milli Müdafaa Vekâletine iletmiştir.⁷⁶

Giresun Nizamiye Alayı'nın 1'inci ve 2'nci Taburlarının Cepheye İntikali ve Samsun'da Pontus Çetelerine Karşı Görevlendirilmeleri

Giresun Nizamiye Alayı'nın Giresun'da kalan diğer 1'inci ve 2'nci Taburları, kısa bir süre sonra Kocaeli Grubu emrine verilmiştir. Bu taburlar, 16/17 Nisan 1921'de Alay Komutanı Binbaşı Hüseyin Avni Alparslan Bey emrinde Ümit Vapuru ile Giresun'dan hareket etmişlerdir.⁷⁷ Yolculuk devam ederken Hüseyin Avni Bey bazı ihtiyaçların temini için Samsun limanına uğramış, Ümit Vapuru da limanda demirlemiştir. Bu sırada Milli Müdafaa Vekâletinden gelen emirle, Samsun ve havalisindeki Pontusçu çete ve şakilerin tenkiline memur edildiklerini öğrenmişler, bunun üzerine emir gereğince taburlar 18 Nisan günü Samsun'da karaya çıkmıştır.⁷⁸ Binbaşı Hüseyin Avni Bey, beklenmedik bu emir karşısında ilk olarak Alayın iâşe ve ikmal ihtiyaçlarını temin etmeye çalışmıştır.⁷⁹

Binbaşı Hüseyin Avni Bey, Samsun ve havalisindeki Pontusçu çete ve eşkıyasının tenkiliyle görevli kılınmalarından yaklaşık bir ay sonra -26 Mayıs 1921 tarihinde- Çakallı'dan* Samsun'daki 15'inci Tümen Komutanlığına bölgedeki genel durumu açıklayan bir rapor göndermiştir. Hüseyin Avni Bey, bu raporunda sadece bölgedeki eşkıya çeteleri, silah ve iâşe durumları hakkında bilgiler vermekle kalmamış; aynı zamanda bölgenin sosyal yapısı, yaşantısı ve kendi askerlerinin durumu hakkında da açıklamalarda ve alınması gereken

⁷⁵ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1186 / Gömlek 120.

⁷⁶ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1187 / Gömlek 120.

⁷⁷ Osman Fikret Topallı, *age.*, s. 362-363. Giresun Alayında yer alan ümera ve zabitan isimlerine ilişkin bir liste bu kitapta yer almaktadır. Her ne kadar bu liste resmî belgelerdeki sayıyla uyuşmuyor olsa da bilinen isimlerin kayda geçirilmiş olmasından dolayı önemlidir. Ayrıntılı liste için bkz. Topallı, *a.g.e.*, 360-361.

⁷⁸ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 969 / Gömlek 134.

⁷⁹ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 969 / Gömlek 113.

* Çakallı, Samsun ilinin Kavak ilçesine bağlı bir köydür.

tedbirlere ilişkin önerilerde bulunmuştur. Bu raporunun sonunda Pontus eşkıyasına karşı sürdürülen harekâtın Alay seviyesindeki birlik ile yürütülmesinin askeri boş yere yormaktan, hasta etmekten başka bir işe yaramadığını, ormanların sık ve yoğun olması sebebiyle kalabalık olmayan eşkıya gruplarıyla her an temas mümkün olmadığından şüpheli mıntikalarda yüzer kişilik bir-iki müfrezenin istenilen hedefi sağlayacağını belirtmiştir.⁸⁰

Bu raporun gönderilmesinin hemen akabinde Samsun'daki 15'inci Tümen Komutanı Yarbay Şefik Avni (*Özüdoğru*) Bey tarafından telefonla Hüseyin Avni Bey'in Tümen Hücum Taburu da beraberinde olduğu halde Samsun'a dönmesi emredilmiştir.⁸¹ Bunun üzerine Hüseyin Avni Bey beraberinde 2'nci Tabur, Hücum Taburu ve topçu takımı olduğu halde 27 Mayıs günü Samsun'a dönmüştür. Bu durum ayrıca Merkez Ordusu Komutanlığına da bildirilmiştir.⁸²

Giresun Nizamiye Alayının Bölünmesi: 42, 44 ve 47'nci Gönüllü Alayların Teşkili

Binbaşı Hüseyin Avni Bey komutasında Giresun'dan iki tabur halinde hareket eden asıl Alay (*Giresun Nizamiye Alayı*), Samsun'a çıktıktan ve Pontusçu Rum çetelerine karşı takip ve tenkile başladıktan sonra Osman Ağa'nın idaresindeki Giresun Milli Taburuyla birlikte Mayıs 1921'de bölünerek ve yeniden teşkilatlanarak farklı numaralarla isimlendirilmiştir.

Buna göre Osman Ağa komutasındaki Milli Taburdan 3 taburlu yeni bir alay teşkil edilmiş ve bu alaya “44'üncü Alay” adı verilmiştir. Ümraniye'de (*İmranlı*) bulunan Giresun Milli Taburu, 44'üncü Alayın birinci ve ikinci taburlarını meydana getirmiş, Ordu sancağında teşekkül etmekte olan Giresun Mürettep Bölüğü ise bu alayın üçüncü taburunun esasını teşkil etmiştir. Söz konusu 3'üncü Taburun personelinin çoğunluğunu, Giresun'da daha önce toplanmış olan fakat isyan bölgesi olan İmranlı'ya celbinden vazgeçilerek Giresun'da bırakılan efrat oluşturmuştur. Ordu sancağında teşkil edilmekte olan söz konusu 3'üncü Tabur için belirli aralıklarla Giresun'dan Samsun bölgesine asker (*milis*) sevk edilmesine çalışılmıştır.

Osman Ağa isyan bölgesinden dönüşte Samsun bölgesine geldiğinde Samsun Depo Alayı, 47'nci Alay olarak düzenlenmiş; Samsun, Giresun ve civar bölgelerden verilen askerler, yeni tayin edilen subaylarla birlikte Osman Ağa'nın emrine verilmiştir. Hüseyin Avni Bey komutasındaki esas Alay da (*Giresun Nizamiye Alayı*) 42'nci Alay ismini almıştır.⁸³

⁸⁰ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1395 / Gömlek 72/ Belge a.

⁸¹ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1398 / Gömlek 31/Belge ac.

⁸² ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1398 / Gömlek 31/Belge aa.

⁸³ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1257 / Gömlek 13 / Belge ab; ATASE Arşivi, İSH Kutu 1152 / Gömlek 168.

Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reis Vekili imzasıyla 7 Mayıs 1921 tarihinde Batı (*Garp*) Cephesi Komutanlığına gönderilen şifrede de Giresun Alayı'nın 42'nci Alay olarak isimlendirildiği ve 3'üncü Taburunun geçici olarak 15'inci Tümen emrine verildiği görülür:

“Ankara

7/5/37

Üçüncü Taburu muvakkaten On Beşinci Fırka emrine verilen “Giresun Alayı” tesmiye edilmiştir. Arz olunur.

Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Reis Vekili”⁸⁴

Alaylara bu numaraların verilmesinde Merkez Ordusu Komutanı (*Sakallı*) Nurettin Paşa etkili olmuştur. Nurettin Paşa 1 Mayıs 1921 tarihinde, hem Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetine ve hem de Milli Müdafaa Vekâleti ile Amasya'daki Erkân-ı Harbiye Riyasetine gönderdiği şifrede, “*Koçgiri harekâtında yararlı hizmetleri görülen Giresun Alayının 4'üncü Milli Taburuna, Osman Ağa'nın Fahri Alay Komutanı olması dolayısıyla orduya iltihakından itibaren “Giresun Alayı” ismi verildiğini, uygulamada yanlışlığa meydan vermemek için mevcudu iki tabur teşkil edecek kadar yeterli dereceyi bulmuş olan Milli Taburdan iki taburlu bir “Giresun Alayı” teşkil edilmesi ve Samsun'daki Giresun Nizamiye Alayına da “Samsun Depo Alayı” isminin verilmesi ya da bir numara verilmesi*” sözleriyle bu konudaki görüşlerini bildirmişti.⁸⁵

Nurettin Paşa'nın teklifi kabul görmüş ve bir karar altına alınmış olmalı ki iki hafta sonra Nurettin Paşa'nın yayınlamış olduğu emir, Giresun Gönüllü Alaylarının nasıl numaralandırıldıklarını daha ayrıntılı olarak ortaya koymaktadır:

“14/5/37

Ümraniye

Şûebâta seriân haber

Amasya'da: Merkez Ordusu Erkân-ı Harbiye Riyâsetine

1.On Beşinci Samsun Fırkası berveci-i âtî kıtaattan teşekkül edecektir:

a) Giresun Alayı:

Bu alay, üç tabura iblağ edilecek ve Alay (42) numarasını alacaktır.

b) Amasya Depo Alayı:

Bu alay, (46) numarasını alacaktır.

c) Samsun Depo Alayı:

Bu alay, (47) numarasını alacaktır.

d) Topçu Taburu:

⁸⁴ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1133 / Gömlek 43. Belgenin orijinali için bkz. Ek-2.

⁸⁵ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1254 / Gömlek 101.

Bu taburun şimdilik 15'inci Alay 1'inci Tabur numarası muhafaza edilecektir.

e) On Beşinci Hücum Taburu ve Amasya'da teşekkül etmekte olan istihkâm bölüğü

f) Derdest-i teşkil bir süvari bölüğü

g) Fırka tarafından Samsun'da teşkil edilecek olan bir sıhhiye ve bir muhabere müfrezesi ile bir ekmekçi takımı

2. Giresun Milli Taburundan üç taburlu bir alay teşekkül edecektir. Bu alay (44) numarasını alacaktır. Ümraniye'de bulunan Giresun Milli Taburu 44'üncü Alayın 1. ve 2. Taburlarını vücuda getirecek ve Ordu sancağında teşekkül etmekte bulunan Giresun Mürettep Bölüğü, üçüncü taburun esasını teşkil edecektir.

Giresun Taburundaki Makinalı Tüfek Bölüğü takım halinde 1'inci ve 2'nci Taburlarına tevzi edilecektir.⁸⁶

3. Milli Tabura merbûtan teşkil edilmiş olan Süvari Bölüğü (Mürettep Süvari Bölüğü) namıyla tesmiyesinin (44) üncü Alaya merbût kalacak. Milli taburdaki iki hafif makinalı tüfek, Mürettep Süvari Bölüğüne verilecektir.

4. Gerek On Beşinci Samsun Fırkası kıtaatı ve gerek evvelce ve bu kere teşkil edilmiş olan orduya merbut alaylar taburları için makinalı tüfek bölükleri teşkili ve makinalı tüfeklerin tertip ve itası mukarrardır. Binaenaleyh her taburda makinalı tüfek efradının tefrik ve ihzarı matluptur.

5. Kıtaat-ı mezkûrenin sürat-i teşkili için Ordu Erkân-ı Harbiye Riyaseti On Beşinci Samsun Fırkası Kumandanlığı Vekâleti, Ahz-ı Asker Heyet-i Riyaseti ve diğer kıtaat amirleri doğrudan doğruya yekdiğerleriyle muhabere edecekler ve teşkilatın derecesini ve kuvve-i ûmûmiyeleri hakkında her hafta nihayetinde malûmât vereceklerdir.

6. Kıtaat ve bera-yı malumat ordu Erkân-ı Harbiye Riyasetine tebliğ ve Müdafaa-i Milliye Vekâletine arz edilmiştir.

Ordu Kumandanı Nureddin"⁸⁷

Nitekim İmranlı (Ümraniye) mıntkasında bulunan Giresun Milli Taburundan yeni bir Alay teşkil edildiği, 21 Mayıs 1921 tarihli şifrede de yer almıştır. Bu şifrede Alay taburlarının subay, asker, tüfek, hayvan sayısı da belirtilmiştir:

“Ümraniye

21/5/37

Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetine,

Giresun Milli Taburundan iki taburu İmranlı (Ümraniye) mıntkasında olmak üzere Alay teşkil edilmiştir.

⁸⁶ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1257 / Gömlek 13./ Belge aa.

⁸⁷ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1257 / Gömlek 13./ Belge ab. bkz. Ek-3

1. Tabur: 16 zabıt, 371 nefer, 345 tüfek, 35 hayvan
2. Tabur: 6 zabıt, 366 nefer, 295 tüfek, 28 hayvan
- Makinalı Tüfek Bölüğü 2 zabıt, 60 nefer, 4 makinalı tüfek, 25 hayvan mevcudundadır.
- Alay Erkân-ı Heyetinde 4 zabıt, 21 nefer, 21 tüfek, 15 hayvan vardır.
- Şimdilik 44. Alay'a merbut olarak teşkil edilmiş olan Mürettep Süvari Bölüğü ise; 1 zabıt, 42 nefer, 38 tüfek, 2 hafif makinalı tüfek, 34 hayvan mevcudunda olduğu ve Alayın 3. Taburunun Ordu sancağında derdest-i teşkil ve şimdilik 2 zabıt ve 200 neferi bulunduğu maruzdur.
- Merkez Ordu Kumandanı Nureddin⁸⁸

Böylece her iki alayın (42 ve 47'nci Alayların) taburlarının eksikleri, Batı Cephesine intikal etmeden önce Samsun'daki 15'inci Tümen kontrolünde tamamlanmaya çalışılmıştır.⁸⁹ Fevzi Paşa da Milli Müdafaa Vekâletine gönderdiği 30 Mayıs 1921 tarihli tezkere ile Merkez Ordusu'nun harp nizamına dahil edilen 44'üncü Alayın tamamının Merkez Ordusu mıntikasına verilmesi ve tertiplenmesinin sağlanmasını, Osman Ağa'nın Fahri Komutanlığına istihdamının yapıldığı 44'üncü Alayın Komutanlığına ise uygun bir kişinin tayin edilmesini emretmiştir.⁹⁰ Nurettin Paşa da ayrıca konu hakkında bilgilendirilmiştir.⁹¹ Nitekim 18 Mayıs 1921 tarihinde Çarşamba Mülkiye Kaymakam Vekili olan Binbaşı Ahmet Kemal (1315-P.223) 44'üncü Alay Komutanlığına ve ilave görev olarak Samsun Merkez Komutanlığına atanmıştır. Binbaşı Ahmet Kemal Bey Haziran 1921'de Bafra Mıntika Komutanlığına görevlendirilince,⁹² yerine Binbaşı İdris (1323-P.17) Bey atanmıştır.⁹³

Ordu Ahalisinin Osman Ağa Korkusu

Koçgiri İsyanı nedeniyle Refahiye-Kemah bölgesinde bulunan Osman Ağa'nın komutasındaki Alayın bir taburunun (3'üncü Tabur) Ordu sancağında teşkil edileceği haberi duyulduğunda Ordu halkı endişeye sürüklenmiş, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti vasıtasıyla Mustafa Kemal Paşa'ya telgrafla ulaşarak bu konudaki korkularını dile getirmişlerdir.⁹⁴ Mustafa Kemal Paşa bu telgrafi okuduktan sonra Fevzi Paşa'ya iletmiş, o da "Merkez Ordusuna soralım" demiştir.⁹⁵

⁸⁸ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1152 / Gömlek 162.

⁸⁹ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1257 / Gömlek 39.

⁹⁰ ATASE Arşivi, İSH Kutu 1152 / Gömlek 179 / Belge aa.

⁹¹ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1186 / Gömlek 120.

⁹² *Türk İstiklâl Harbi'ne Katılan Alay ve Tugay Komutanlarının Biyografileri Cilt-II*, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara 2010, s. 126.

⁹³ *Türk İstiklâl Harbi'ne Katılan Alay ve Tugay Komutanlarının Biyografileri Cilt-II*, s. 476.

⁹⁴ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1152 / Gömlek 168 / Belge ab.

⁹⁵ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1152 / Gömlek 168 / Belge aba.

Osman Ağa'ya karşı duyulan korkunun aslında sebebi, Rumlarla ticaret yapan Çarşambalı tüccarların bu ticaretin sekteye uğramasından duydukları korkudur. Benzer bir tavır, Ordulu tüccarlar tarafından da alınmıştır. 17 Mayıs 1921'de Ordu Sancağı Mutasarrıfı, Merkez Ordusundan Osman Ağa'nın taburunun Ordu'ya geleceğinin duyulmasının bölge halkını telaşa düşürdüğünü söylemiştir.⁹⁶ Erkân-ı Harbiye Reisi Fevzi Paşa, Nurettin Paşa'ya verdiği emirle durumu sorgularken, 44'üncü Alayın Trabzon'un Ordu sancağı merkezinde teşkilatını tamamlamaya çalıştıklarını bildiğini, ancak Osman Ağa'ya mensup bir taburun söz konusu mahale gideceği hakkında bir bilgisi olmadığını, durumun önemle dikkate alınmasını ve vuku bulan müracaatın (*Mustafa Kemal Paşa'ya yapılan müracaat*) esas hakkında bilgi verilmesini istemiştir.⁹⁷

Nurettin Paşa da Fevzi Paşa'ya cevap olarak gönderdiği şifrede, "*Osman Ağa'nın efradıyla birlikte Kemah'ta olduğunu*" belirttikten sonra, "*Gönüllü taburları düzenleme ve kadroya dâhil etmek için kısımlara bölerek 44'üncü Alayın birinci ve ikinci taburlarının, ayrıca süvari bölüğünün teşkil edildiğini, söz konusu Alayın Giresun'da toplanmış olan efradının İmranlı'ya celbinden vazgeçilen kısmından Alayın üçüncü taburunu Samsun'daki tümenin (15'inci Tümen) emri ve nezareti altında Ordu sancağında teşkil etmek üzere Giresun'dan Ordu'ya sevkini uygun bulunmuş olduğunu*" belirtmiş, müteakiben bu taburun, "*mevcudunun bir yüzbaşı, bir teğmen, elli nefer, on beş küçük çaplı ve yüz büyük çaplı mavzer olduğunu, Samsun'daki tümene tertip edilmiş efrattan taburun ikmalinin tamamlandığını*" yazmıştır. Dolayısıyla Giresun Gönüllü Alayı olarak nitelenen ve 42'nci Alay adını alan Alaydan başka 44 ve 47 numaralı Giresun Gönüllü Alayların teşkili kararı, yukarıda da belirtildiği gibi Osman Ağa'nın Giresun Milli Taburu olarak anılan kuvvetiyle Koçgiri İsyanını bastırmak için İmranlı bölgesindeyken verilmiştir.

Nurettin Paşa, Ordu ahalisinin Giresun'dan gelecek kişilerin "*Osman Ağa'ya mensup bir çete olabileceği zannıyla*" heyecanlandıklarını, ahalinin ve mutasarrıfın kendilerine de aynı suretle müracaatlarından anlaşıldığını ve bu müracaatlarına uygun cevaplar verilerek tatmin edildiklerini, Samsun'daki Tümen Komutanlığına da gerekli emirlerin verilmiş olduğunu belirtmiştir.⁹⁸

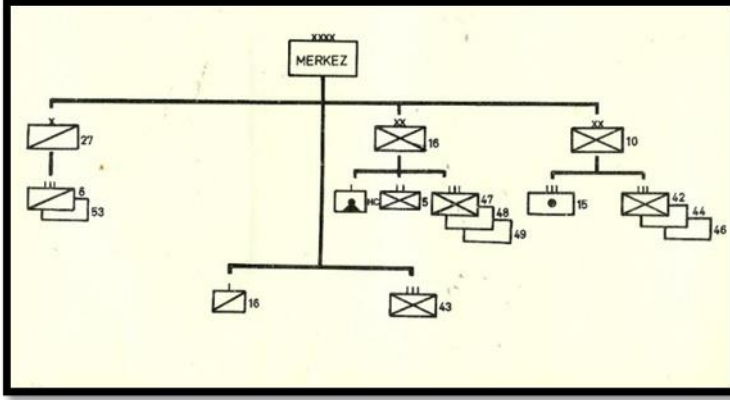
Osman Ağa Samsun'a gitmek üzere Kemah'tan Erbaa'ya uğurlanırken Giresun'daki gönüllülerin de sahil yoluyla Ordu yoluyla Samsun'a intikali başlamış, Osman Ağa da Reşadiye Niksar yoluyla Erbaa'ya gelmiştir. Burada Rum çeteleriyle yaşanan küçük çarpışmaları müteakiben Çakallı ve Kavak üzerine gitmiş, buradan da Alayı ile (*44'üncü Alay*) birlikte Havza'ya ve

⁹⁶ Süleyman Beyoğlu, *Millî Mücadele Kahramanı Giresunlu Osman Ağa*, Bengi Yayınları, Ed. Ayhan Yüksel, 2009, s. 227.

⁹⁷ *ATASE Arşivi, İSH*, Kutu 1152 / Gömlek 168 / Belge aa.

⁹⁸ *ATASE Arşivi, İSH*, Kutu 1152 / Gömlek 168.

Samsun'a vasıl olmuştur.⁹⁹ Osman Ağa ile yaklaşık bir aydır Samsun bölgesinde Rum çetelerine karşı çarpışmakta olan Hüseyin Avni Bey, 15'inci Tümen kontrolünde Giresun'dan gelen ikmal askerleri, Samsun ve Çarşamba mıntıklarından verilen efrat ve tayin edilen subaylarla üçüncü taburlarını kurmuşlardır.¹⁰⁰

Merkez Ordusunun Kuruluşu (Haziran 1921)¹⁰¹

42'nci Alayın Rum Eşkya Çeteleriyle Mücadelesi (Haziran-Temmuz 1921)

Samsun ve havalisindeki Pontusçu çete ve eşkıyanın tedip ve tenkiline memur olan Binbaşı Hüseyin Avni Bey ve 42'nci Alay askerlerinin, Batı Cephesine intikal edecekleri 1921 Temmuz ortalarına kadar Rum eşkıya çeteleriyle olan çatışmaları devam etmiştir. Çatışmaların yoğunlaştığı dönemde Samsun'daki 15'inci Tümen Komutanı Yarbay Şefik Avni Bey, o sırada Ümraniye'de (*İmranlı*) bulunan Merkez Ordusu Komutanı (*Mirliva*) Nurettin Paşa'dan, talim ve terbiye için Amasya'ya çağrılan Tümen Hücum Taburunun, hiç olmazsa 47'nci Alay'ın teşkilinin tamamlanmasına kadar Tümen mıntıkasında kalmasına müsaade edilmesini istemiştir.¹⁰² Nitekim bu emir dikkate alınmış, bu sırada 2'nci Taburuyla Çakallı bölgesinde bulunan Hüseyin Avni Bey, 15'inci Tümen Hücum Taburu ve Topçu takımıyla birlikte Samsun'a dönmüştür.¹⁰³ Müteakip süreçte 42'nci Alay dâhil mevcut birliklerin bölgedeki

⁹⁹ Süleyman Beyoğlu, *a.g.e.*, s. 228. Pontus Rumlarının Karadeniz bölgesinin iç kesimlerinde yürüttükleri çete faaliyetleri hakkında bkz. Mehmet Okur, "Karadeniz Bölgesi'nde Rum Çete Faaliyetleri ve İtilaf Devletleri'nin Rolü", *Karadeniz'de İsyan Mücadele ve Propaganda*, Yeditepe Yayınları, Mayıs 2019, s. 64.

¹⁰⁰ Osman Fikret Topallı, *a.g.e.*, s. 363.

¹⁰¹ Hamdi Ertuna, *a.g.e.*, s. 292.

¹⁰² *ATASE Arşivi, İSH*, Kutu 1398 / Gömlek 31 / Belge ad.

¹⁰³ *ATASE Arşivi, İSH*, Kutu 1398 / Gömlek 31 / Belge aa, ab, ac.

ormanlık, vadi ve tepelik bölgelerdeki eşkıya takibi devam etmiştir.¹⁰⁴ Tirebolu Hüseyin Avni Bey ve Alayı, Giresun'dan Samsun'a geldikleri Nisan 1921'den bölgeden ayrıldıkları 1921 Temmuz ayı ortalarına kadar, Merkez Ordusu'na bağlı kalmışlardır. Merkez Ordusu'nun Haziran 1921 tarihli kuruluş şemasında da 42, 44 ve 47'nci Alayların (*Giresun Gönüllü Alayları*) Merkez Ordusuna bağlı olduğu görülmektedir:

42 ve 47'nci Alaylar Ankara'da

42 ve 47'nci Alaylar Samsun'da bulundukları sırada Kadıköyü ve İlyasköyü ve kışlalarında konuşlanmışlardı.¹⁰⁵ Ankara'dan gelen emirle 14 Temmuz 1921 tarihinde Batı Cephesine katılmak üzere yola çıktıklarında her iki alayın genel mevcudu şöyleydi:

42'nci Alay Erkânı: 16 nefer, 14 silah ve 25 hayvan

1'inci Tabur: 402 nefer, 313 silah, 21 hayvan, 1 araba

2'nci Tabur: 321 nefer, 258 silah, 29 hayvan, 1 araba

3'üncü Tabur: 334 nefer, 313 silah, 21 hayvan.

47'nci Alay Erkânı: 16 nefer, 14 silah, 25 hayvan

1'inci Tabur: 444 nefer, 325 silah, 24 hayvan

2'nci Tabur: 375 nefer, 283 silah, 24 hayvan

3'üncü Tabur: 237 nefer, 250 silah, 10 hayvan,

Kudretli Cebel Bataryası: 56 nefer, 12 hayvan

2 top Makineli Tüfek Bölüğü: 50 nefer, 8 silah, 25 hayvan, 4 makineli tüfek.¹⁰⁶

Sakarya Meydan Muharebesi için son hazırlıkların yapıldığı bugünlerde Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti tarafından, Ankara'da toplanmakta olan 42 ve 47'nci Piyade Alaylarıyla birlikte bir Dağ Topçu Takımı ve bir Süvari Bölüğünden oluşan ve Merkez Ordusu bölgesinden yürüyüşle gelen 18'inci Piyade Tümeni'nin Zülfazıl (*Solfasol*) köyü ile Ankara-Çankırı yolu arasındaki bölgede konuşlanması emredilmiştir.¹⁰⁷ Diğer taraftan yürüyüş kolları halinde Samsun'dan Ankara istikametinde ilerleyen 42 ve 47'nci Alaylar, 1 Ağustos günü Sungurlu'dan hareket etmişler, 2 Ağustos günü Kılınçlar köyünde geceyi geçirmişlerdir. 3 Ağustos günü Kayaş istasyonuna varan Alaylar burada açık ordugâha geçmişlerdir. 6 Ağustos günü Kayaş'tan hareketle Ankara'ya

¹⁰⁴ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1384 / Gömlek 52 / Belge ah, ai, aj.

¹⁰⁵ Osman Fikret Topallı, a.g.e., s.364.

¹⁰⁶ Murat Bıyık, *Topal Osman Ağa'nın Hayatı ve Bibliyografyası*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun 2022, s. 85-86; *TBMM Zabut Ceridesi*, C: 12, Devre:1, İçtima: 2, 11 Ağustos 1921, s. 35; *Vakit*, 5 Eylül 1921, s.1.

¹⁰⁷ *Türk İstiklâl Harbi II nci Cilt Batı Cephesi V nci Kısım I nci Kitap*, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara 1995, s. 165.

gelmişler ve burada 18'inci Tümen emrine girmişlerdir. 11 Ağustos'a kadar Ankara'da kalan Alayların fazla eşyaları depolara teslim edilmiştir.¹⁰⁸

42'nci Alayın 4'üncü Tümen Emrine Verilmesi

Ankara'ya geldiklerinde TBMM önünde resmi geçit yapan Giresun Gönüllü Alayları, Cebelibereket (*Osmaniye*) Mebusu Rasim Bey, Canik Mebusu Şükrü Bey, Malatya Mebusu Raşit Efendi ve Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey tarafından karşılanmışlardır.¹⁰⁹ Aynı günlerde Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, Fevzi (*Çakmak*) Paşa ve karargâhı ile birlikte 12 Ağustos günü Ankara'dan hareket etmiş, Polatlı'daki cephe karargâhı olan Alagöz'e gelmiştir.¹¹⁰ Başkomutanlıktan 11 Ağustos günü verilen bir emirle 18'inci Tümen lağvedilmiş, İhtiyat Grubu'nun takviyesine karar verilmiştir. Aynı emir gereğince 18'inci Tümenin 11 Ağustos günü güneş battıktan sonra Sincanköy'e hareket etmesi bildirilmiştir.¹¹¹ 12 Ağustos günü de Sincanköy'nden hareketle Kayıköyü istikame-tinde yürüyüşe geçilmiştir.¹¹²

Lağvedilen 18'inci Piyade Tümeni Sincanköyü'ne geldikten sonra bu tümenin alaylarının dağıtımı şöyle olmuştur: 31'inci Alayı 23'üncü Tümen, Hüseyin Avni Bey'in komutasındaki 42'nci Piyade Alayı 4'üncü Tümen, 172 ve 173'üncü Alaylar lağvedilmiş; 18'inci Tümen'in Osman Ağa komutasındaki 47'nci Piyade Alayı ile Süvari Bölüğü ve Batarya Grubu, İhtiyat Grubunun emrinde ve bağımsız olarak grup ihtiyatı olarak Sincanköy'de bırakılmışlardır.¹¹³

42 ve 47'nci Alaylar Batı Cephesinde: Sakarya Meydan Muharebesi

1921 yılının 22 Ağustos gününe gelindiğinde Türk ve Yunan orduları artık karşı karşıya gelmişlerdi. Türk tarafında Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, Erkân-ı Harbiye Reisi (*Genelkurmay Başkanı*) Fevzi (*Çakmak*) Paşa, Batı (*Garp*) Cephesi Komutanı İsmet (*İnönü*) Paşa idi. Mustafa Kemal Paşa Başkomutan sıfatıyla Anadolu'nun yazgısını tek başına yüklenmişti. Savunmanın siyasal ve tarihsel sorumlusu ve savunmanın ana çizgilerinin mimarıydı. Fevzi Paşa, cephe gerisinden cepheye asker, silah, cephane, araç-gereç, yiyecek ikmalini sağlamak ve kurulan savunma düzenini denetlemekle, İsmet Paşa ise en ince ayrıntılarına kadar savunma düzenini kurmak ve uygulamakla sorumluydu.¹¹⁴

¹⁰⁸ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1437 / Gömlek 71 / Belge a, aba, aca.

¹⁰⁹ Murat Bıyık, a.g.t., s. 85.

¹¹⁰ Atatürk, Söylev, İkinci Cilt, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1974, s. 452.

¹¹¹ *Türk İstiklâl Harbi II nci Cilt Batı Cephesi V nci Kısım I nci Kitap*, s. 231-232.

¹¹² ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1437 / Gömlek 71 / Belge a, aba, aca, ada.

¹¹³ *Türk İstiklâl Harbi II nci Cilt Batı Cephesi V nci Kısım I nci Kitap*, s. 237.

¹¹⁴ Alptekin Müderrisoğlu, *Sakarya*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2018, s. 510.

Sakarya Meydan Muharebesi'nde Türk ordusunun asıl muharebe hattı, kuzeyde Ankara Çayı güneyinden Ilıca Deresi-Sakarya kavşağına kadar Sakarya doğusu-Ilıca Deresi kuzey sırtları-Mangal Dağı güney sırtları hattıydı. 42'nci Alayın bağlı olduğu grup (2'nci Grup) ile 3'üncü Grup bölgesi, 1'inci Yunan Kolordusu büyük kısmının ve 2'nci Yunan Kolordusunun taarruz hattında bulunuyordu.¹¹⁵ Giresun Gönüllü Alayları'nın bağlı oldukları birlikler olarak ordu ihtiyatını teşkil eden 57'nci Tümen ve Karargâhı Sivri'de, 29'uncu Süvari Alayı Soğluca'da, 3'üncü Kafkas Tümeni Karapınar'da, 1'inci Grup Karargâhı ve 23'üncü Tümen Haymana'da, 24'üncü Tümen ve 47'nci Piyade Alayı (Osman Ağa Alayı) Kızılkoyunlu'da mevzilenmişti.

En şiddetli çarpışmaların yaşanacağı Mangal Dağı, Temürözü Deresi güneydoğusunda, asıl muharebe hattına göre ileriye çıkıntı yapan tek başına bir mevzi durumundaydı. Kuşatma harekâtını geliştiren Yunan kuvvetlerinin, Türbe Tepe ve Mangal Dağı bölgesini hesaba katmaları zorunluluğu vardı. Bölgede hâkim bir durumda olan bu iki arazi parçasını ele geçirmeden daha etkili bir kuşatma harekâtının yapılmasına imkân yoktu. Mangal Dağı'nın savunulması görevi, 2'nci Grubun sorumluluğundaydı. Bu görev 5'inci Tümen ve 4'üncü Tümene bağlı Binbaşı Hüseyin Avni Bey'in komutasındaki 42'nci Alay tarafından yerine getirilecekti. Mevzide, arazinin kayalık ve sarp oluşundan birçok yerde boy çukuru bile kazılamamış, ancak dağın güneyine bakan yamaçlarında grup grup siperler kazılabilmiş, kuzeye bakan yamaçlarında ise ihtiyatlar için çok basit ve az sayıda sığınak ve siperler yapılabilmisti. Dağın tepe bölgesinde ise hiçbir tahkimat yapılmamıştı.¹¹⁶

21 Ağustos günü Yunan ordusunun esas kuvvetleri Ilıca deresi güneyinde İnlerkatrancı sahasında yoğunlaşmıştı. Batı Cephesi Komutanlığından gelen emirle; 1'inci Grup Karargâhı Yarbay Halis (*Bıyıkta*) Bey komutasındaki 23'üncü ve Yarbay Fuat (*Bulca*) komutasındaki 24'üncü Tümenlerle, Polatlı'da bulunan Osman Ağa komutasındaki 47'nci Alay, bir obüs taburu ve uçaksavar bataryasıyla beraber 22 Ağustos öğlenine kadar Haymana'da bulunacaktı. 22 Ağustos günü Haymana'ya ulaşıldığında 1'inci Grup Komutanı Albay İzzettin (*Orgeneral İzzettin Çalışlar*) Bey, ilk olarak Osman Ağa'nın 47'nci Alayını teftiş etmiştir. Albay İzzettin Bey'in söz konusu teftişe ilişkin olarak sonradan kaleme alınan hatıratında şu ifadeler yer almıştır:

¹¹⁵ *Türk İstiklâl Harbi II nci Cilt Batı Cephesi V nci Kısım 2 nci Kitap Sakarya Meydan Muharebesi*, Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1973, s. 7-8.

¹¹⁶ *Türk İstiklâl Harbi II nci Cilt Batı Cephesi V nci Kısım 2 nci Kitap*, s. 9-10; *Org. İzzettin Çalışlar'ın Anılarıyla Gün Gün, Saat Saat İstiklâl Harbi'nde Batı Cephesi*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Haz. İzzettin Çalışlar, İstanbul 2009, s. 232.

“47’nci Osman Ağa Alayı, bizim düzenli alaylarımızdan çok farklıydı. Alay Komutanı ve diğer subaylardan birçoğu milislerden oluşuyordu. Askerler ise Topal Osman Ağa tarafından özel amaçlar için toplanmış kimselerdi. Haymana’da ilk isim bu alayı teftiş etmek oldu.”

Sakarya Meydan Muharebesi’nin başladığı 23 Ağustos günü Türk tarafında Haymana ile cephe karargâhı arasında haberleşme bağlantısı kesikti. Fırtına dolayısıyla telsizle de haberleşme kurulamamıştı.¹¹⁷ Yunan kuvvetleri 2’nci Grup *-ki sol yanında 42’nci Alayın bağlı olduğu 4’üncü Tümen bulunuyordu-* cephesine taarruza başladığında Mangal Dağı gibi kritik bir arazinin kaybı Türk tarafında büyük bir moral çöküntüsü yaratmıştır.¹¹⁸

Bütün gün ağır şartlar altında cereyan eden savaş aralıksız gece yarısına kadar devam etmiş, 5’inci Tümen Komutanı Yarbey Mehmet Kenan Bey, gece yarısına doğru 2’nci Grup Karargâhına gelmiş ve *“Tümenin bütün kuvvetiyle muharebeye girdiğini, fırtına ve yağmurla karışık ve karanlıkta boğaz boğaza muharebede kotaların birbirine karıştığını, bütün ihtiyatlarını da kullanarak Mangal Dağı tepesinde tutunmaya çalıştığını, emrine gönderilen 25’inci Alayla bu gece yapılacak karşı taarruzla da bir sonuç alınamayacağını, yarın için bir alay daha takviye kuvveti verilmezse Tümenin Mangal Dağı tepe hattında da tutunamayacağını, birliklerin önemli zayiata uğradığını, birçok subayların yaralandığını, emir ve komuta düzeninin bozulduğunu”* Grup Komutanına bildirmişti. 5’inci Tümeni bir alayla daha takviye imkânı bulamadığından 24 Ağustos günü düşmanın daha büyük kuvvetlerle Mangal Dağı’nı kuşatarak yapacağı taarruzlar karşısında daha da ağır durumlarla karşılaşabileceğini, hatta mevzideki topraklarını da düşmana kaptırabileceğini düşünen 2’nci Grup Komutanı Albay Selahattin Adil, bütün sorumluluğu üzerine alarak Mangal Dağı mevzi-inin terk edilmesine karar vermiş ve raporla durumu Batı Cephesi Komutanlığına bildirmiştir.¹¹⁹

Bu durumu öğrenen Başkomutan Mustafa Kemal Paşa 24 Ağustos günü bütün Grup Komutanlıklarına bir emir yayınlayarak tüm komutanları uyarmıştır:

“...Ordumuz, her yerde taarruz ve tedafîi olarak düşmana faik ve hâkim olduğunu ispat etmektedir. Hazırlığımız mükemmel ve tamamdır. Düşmanın Anadolu içerisinde behemehal mahvolacağı muhakkak olan bu günlerde kıtaatımızın azamî fedakârlık ve gayret göstermeleri gayri kabili ihmal bir mecburiyet ve hem de bir vazife-i diyanet ve hamiyettir. Hata eden her kim olursa olsun derhal kanuna çarpılmak için asla tereddüt

¹¹⁷ Org. İzzettin Çalışlar’ın Anılarıyla Gün Gün, Saat Saat İstiklâl Harbi’nde Batı Cephesi, 234-236.

¹¹⁸ Levent Ünal, “Sakarya Meydan Muharebesi”, Kara Harp Okulu Harp Tarihi Ders Notları, Kara Harp Okulu Matbaası, Ankara 2016. s. 273.

¹¹⁹ Türk İstiklâl Harbi II nci Cilt Batı Cephesi V nci Kısım 2 nci Kitap, s.11

edilmeyecektir. Bu emir, 5'inci Tümenin bütün efrat ve zabitanı toplanarak kıraat ve tebliğ olunacaktır. Ve kıraat ve tebliğ olunduğu Garp Cephesi Kumandanlığından bana bildirilecektir.

Büyük Millet Meclisi Reisi
Başkumandan Mustafa Kemal”

24 Ağustos'ta, muhtemel düşman kuşatma hareketine karşı 2'nci Grup ve dolayısıyla cephe sol kanadının korunması için ordu ihtiyatı olarak tutulan kuvvetlerden 1'inci Gruptan 24'üncü Tümen ve 47'nci Bağımsız (*Osman Ağa Alayı*) Alaya, saat 21:30'da Büyükgökgöz'e (*Yenice, Sındıran*) hareketleri emredilmiş, 3'üncü Kafkas Tümeni Katrancı'ya 2'nci Grup emrine alınmıştır.¹²⁰

24 Ağustos gecesini 25 Ağustos gününe bağlayan ilk saatlerde -saat 02:00 sularında- 4'üncü Tümen Komutanı Albay Mehmet Sabri Bey, 58'inci Alaya gönderdiği emirde 24'üncü Tümenin uzun bir tertip dairesi eylediğinden geri kaldığını, ileri hareketlerini Binbaşı Hüseyin Avni Bey komutasındaki 42'nci Alaya bakarak tanzim etmelerini söylemiştir.¹²¹ 25 Ağustos günü, 4'üncü Tümenin Mangal Dağı'nın geri alınması için verdiği emri alan 42'nci Alay, tümenin sol yanında olmak üzere taarruza geçmiş, aynı gün Osman Ağa'nın Alayı (47'nci Alay), 4'üncü Tümene dâhil olmuştur.¹²² Dolayısıyla 42 ve 47'nci Alaylar aynı cephe hattında mevzilenmişlerdir.

Muharebenin dördüncü günü olan 26 Ağustos günü Türk komutanlar için 22 gün süren Sakarya Meydan Muharebesi'nin en buhranlı günlerinden biri olmuştur. O gün Yunan ordusu tüm cephe boyunca yeniden taarruza geçmiştir. Kuzeyde Dua Tepe ve güneyinde Kartal Tepe bölgesine kadar ilerlemiştir. Esas çarpışmalar Türbe Tepe-Mangal Dağı hattında yaşanmıştır. Öğlene doğru 2'nci Grup bölgesinde yer yer çözümler başlamış ve Türbe Tepe kaybedilmiştir. Akşam karşı taarruzla geri alınsa da Yunanlar kısa sürede Türbe Tepe'yi yeniden ele geçirmişlerdir. Cephenin yarılması ve tümüyle çökmesi ihtimaliyle Türk tarafı aleyhine gelişen bu durum karşısında Cephe Komutanlığı, saat 22:45'te 2'nci Grup Komutanlığına şu emri vermiştir:

“Tümenler, son erleri ölünceye kadar mevziilerini kesin olarak savunacaktır.”

Fakat yapılacak hiçbir şey kalmamıştı, 9'uncu Tümen ve Esat Faik Bey Müfrezesi mevzileri Yunan kuvvetlerinin eline geçmişti. Gece yarısına doğru Yunan taarruzları durunca Türk tarafı biraz da olsa yeniden toparlanma fırsatı

¹²⁰ *Türk İstiklâl Harbi II nci Cilt Batı Cephesi V nci Kısım 2 nci Kitap*, s. 12, 16.

¹²¹ *ATASE Arşivi, İSH*, Kutu 1447 / Gömlek 25.

¹²² *ATASE Arşivi, İSH*, Kutu 1437 / Gömlek 71 / Belge aha.

bulabilmiş ve Grup birlikleri Katrancı'da toplanmıştır.¹²³ 26 Ağustos günkü bu muharebeler sırasında 42'nci Alayın 2'nci Tabur Komutanı Y zb şı Halim Bey yaralanmıştır. Yunan kuvvetleri, 27 Ağustos günü yaptıkları taarruzlarında başarılı olamamışlar, 42'nci Alay tahkim ettikleri savunma hattını büyük bir dirençle savunmuş, 2'nci Taburu tüm geceyi siperde geçirmiştir. Top ve piyade ateşleri bütün gece karşılıklı devam etmiştir.¹²⁴

Binbaşı Hüseyin Avni Bey'in Yaralanması ve şehit Düşmesi

28 Ağustos günü sabah saatlerinde başlayan Yunan taarruzu çok şiddetli olmuştur. Çok kanlı geçen çatışmalar sırasında Türk savunması yer yer gerilese de   z lmemiştir. İki taraf da ağır kayıplar vermiştir. Orgeneral  alışlar'ın anılarında, 28 Ağustos günü Mangal Dağı bölgesinde 4'üncü Tümen cephesinde yaşananlar ve uğranılan subay kayıpları hakkında şu satırlar yer alır:

“Saat 06.00'da 4' nc  Fırka'dan şu rapor alındı:

1. Bu gece fırka cephesini, merkezde toplanan muhafaza taburu, sağda 23'üncü Fırkadan 31'inci Alay, solda Osman Ağa milisleri olmak üzere belirledim. Fırkanın diğer kıtaları d n ikmal askeri almıştır. Cephenin bir düşman taarruzuna karşı düzenli bir kıtaya ihtiya ı vardır.
2. Subay kaybı çok fazladır. Hücum taburunun yalnız iki subayı kalmıştır. 42'nci Alayın kumandanlık vekâleti bir İhtiyat Teğmeninin elindedir. Kayıpların hızla karşılanmasına çalışılmasını rica ederim.
3. Cephane ikmaline giden araçlar henüz dönmedi. Kızılıkoyunlu'ya giden araç cephane kollarını orada bulamadığını söylüyor. Fırka cephanesizdir.”

 alışlar, 4' nc  Tümenin fazla hasara ve özellikle subay kaybına uğradığını, Teğmenlerin elinde kalan taburların sayısının çok olduğunu, saat 06:35'te buna cevaben 4'üncü Tümene sol yanı gerisinde, yol üzerinde bulunan 7'nci Tümen'den (*Komutanı Yarbey Ahmet Derviş*) 2'nci Alayın 2'nci Taburunun Tümen emrine verildiğini ve hemen gereken yere gönderilmesini kendisinin bildirdiğini ve Tümene cephane gönderdiğini belirtmektedir.¹²⁵ İzzettin  alışların notlarından, Binbaşı Hüseyin Avni Bey'in 28 Ağustos günü yaşanan Yunan taarruzu karşısında sabahın erken bir vaktinde yaralanmış olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü 4' nc  Tümen'den saat 06:00'da gönderilen raporda 42'nci Alayın Komutanlığının vekâleten bir İhtiyat Teğmeninin elinde olduğu yazılıdır.* 42'nci Alayın Komutanlığını aynı gün içinde Vekil olarak daha

¹²³ Levent  nal, a.g.e., s. 274; İbrahim Artuç, *Yeniden Doğuş-Türk Kurtuluş Savaşı*, Kastaş Yayınevi, İstanbul 2001.

¹²⁴ *ATASE Arşivi, İSH*, Kutu 1437 / Gömlek 71 / Belge aha.

¹²⁵ *Org. İzzettin  alışlar'ın Anılarıyla Gün Gün, Saat Saat İstiklâl Harbi'nde Batı Cephesi*, s. 266.

* (Y.N)

kıdemli bir subay, Kurmay Yüzbaşı (*Selanikli*) Faik (Sözer) (1324-İs.1) devralmıştır:

“Gökgöz Şimal Sırtları

28/8/37-Saat: 12:15

4 ncü Fırka Kumandanlığına

1. Piyade Kumandanının emriyle 42’nci Alay Kumandanlığı Vekâletine tayin edildim.

2. Mümâ-ileyhin tam isabetle şehit olduğu istihbar edilmiştir.

3. Sol cenahımızdan düşman zorluyorsa da tek bir nefer kalıncaya kadar mevziin terk edilmeyeceği umûman tebliğ edilmiş ve efrâdın kuvve-i maneviyeleri de sarsılmamıştır.

42’nci Alay Kumandan Vekili

Yüzbaşı Süleyman Faik

Hâşiye:

Emrimdeki Kıtaat, 2’nci Alay 1’inci Tabur

Hücum Taburu,42’nci Alay 1’inci ve 2’nci Tabur”¹²⁶

Yüzbaşı Süleyman Faik Bey saat 12:15 te gönderdiği bu raporda 4’üncü Tümen Piyade Komutanı Yarbay Esat Faik’in emriyle 42’nci Alay Komutanlığına vekâleten tayin edildiğini bildirirken emri veren Yarbay Esat Bey’in şehit olduğu bilgisini de vermiştir. 4’üncü Tümen Komutanlığı bu bilgiyi 1’inci Grup Komutanlığına iletmiştir. O tarihte 1’inci Grup Komutanı olan Albay (*Orgeneral*) İzzettin Çalışlar, bu kayıplardan şu şekilde söz etmiştir:

“Saat 12:30’da 4’üncü Fırkadan alınan rapora göre, düşman 58’inci Alay cephesinde 200 metreye kadar yaklaşmıştı. Fırka, 42’nci Alay Kumandanı ve Piyade Kumandanı Esat Faik Bey de dahil olduğu halde birçok subayını kaybetmişti. Fırka, 1484 rakımlı tepenin düşman eline geçtiğini zannediş ve düşmanın buradan yaptığı etkili ateşten çok rahatsız oluyordu.”¹²⁷

Gerçekten 4’üncü Tümen sol kanat mevzileri, Yunan topçusunun şiddetli ateşi altında barınamayacak durumda kalmış, bölgede başlayan mevzi çekilme kısa bir sürede 4’üncü Tümenin merkez birliklerine de sirayet etmiştir. Saat 15:00 civarında Batı Cephesi Komutanlığı, 1’inci ve 12’nci Grup Komutanlarına şu emri vermiştir:

“1. Düşman, Gökgöz kesiminde 1’inci Grup cephesine taarruz ediyor.

2. 12’nci Grup, Büyükgökgöz istikametine sapacak ve muharebe meydanına doğru ilerleyecektir.

¹²⁶ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1367 / Gömlek 124. Belgenin orijinali için bkz. Ek-4.

¹²⁷ İzzettin Çalışlar, *a.g.e.*, s. 270.

3. Durumu bilen 1'inci Grup, 12'nci Grup kıtalarının nereye sevk edileceklerini ve yapacakları görevi 12'nci Grup Komutanına doğrudan doğruya bildirecek ve Orduya bilgi verecektir".¹²⁸

Saat 15:00'e doğru Yunan kuvvetleri 4'üncü Tümenin siperlerine girmişse de yapılan karşı taarruzla siperler tamamen ele geçirilmiş, göğüs göğüse yapılan süngü muharebelerinde düşman epeyce sarsılmıştır. Bununla birlikte Yunan ordusu karşı taarruzlarında ısrar ederek saat 17:15'te 4'üncü Tümeni mevzilerinden atmayı başarmıştır.¹²⁹ Saat 20:10'da Grup Komutanlığının emri ile 4'üncü Tümen (*Komutanı Albay Mehmet Sabri*) sol kanat gerisinde toplanarak Büyükgökgöz-Çalış istikametini örtmekle görevlendirilmiştir. Gece 4'üncü Tümen, sağda 23'üncü Tümenin 31'inci Alayı, ortada Meclis Muhafız Taburu, solda Osman Ağa'nın 47'nci Alayı olarak mevzii işgal etmiştir. Tümenin diğer birlikleri Karasüleymanlı güneydoğusunda toplanmışlardır.¹³⁰

Sonuçta 28 Ağustos günü çok şiddetli geçen muharebelerde 42'nci Alay Komutanı Binbaşı Hüseyin Avni Bey ağır yaralanmış, Piyade Komutanı Kurmay Yarbay Esat Faik Bey şehit düşmüştür. Akşam üzeri alınan emir üzerine 4'üncü Tümen "*Tarassut Tepesi*" olarak anılan tepeye çekilmiştir.¹³¹

28 Ağustos 1921 günü Gökgöz sırtlarında savaşırken Taşıltepe mevkiinde şarapnel parçasıyla ağır şekilde yaralanan 4'üncü Tümen 42'nci Alay Komutanı Tirebolulu Binbaşı Hüseyin Avni Bey, Haymana Hastanesi'nde bacağı kesilerek tedavi edilmeye çalışılmışsa da kurtarılamamış, 29/30 Ağustos 1921 tarihinde şehit düşmüştür. Vefat ettiğinde 45 yaşında olan Sakarya şehidi Hüseyin Avni Bey'in cenazesi Haymana hamamları civarına defnedilmiştir. Yıllar sonra Haymana ve Tirebolu Belediyesinin çabalarıyla Haymana'da adına bir anıt mezar yaptırılmış ve bu anıt mezar 13 Eylül 2021'de açılmıştır.¹³²

Hüseyin Avni Bey'in nasıl yaralandığına tanık olan 42'nci Alay 2'nci Tabur 1'inci Bölük askerlerinden Görele'nin Daylı köyünden Mehmet Cındık'ın oğlu Halil Cındık tarafından yayımlanan anılarında o sahneler şöyle anlatılmıştır:

...Komutanımız Hüseyin Avni Bey on metre sağımdaydı. Siperin önünde sağ dizinin önüne çöktü. Dışarı fırlayan buğulu bağırsaklarını sol eliyle içeri basıyordu. O, yılmak nedir bilmeyen yürekli bir kahramandı. Onda vatan ve millet sevgisi önde geliyordu. Ölümcül yara aldıysa da "Ben bu yaradan ölmem. Devam edin aslanlarım, devam edin yiğitlerim"

¹²⁸ *Türk İstiklâl Harbi II nci Cilt Batı Cephesi V nci Kısım 2 nci Kitap*, s. 91.

¹²⁹ İzzettin Çalışlar, a.g.e., s. 271-272.

¹³⁰ *Türk İstiklâl Harbi II nci Cilt Batı Cephesi V nci Kısım 2 nci Kitap*, s. 91-92.

¹³¹ *ATASE Arşivi, İSH*, Kutu 1437 / Gömlek 71 / Belge aia.

¹³² Mesut Çapa, *Sorularla Millî Mücadele*, Ankara Üniversitesi TİTE Yayınları, Ankara 2024, s. 119; *MSB Arşivi Subay Şahsi Dosyası*.

nağralarıyla bizi coşturup yüreklendiriyordu. Onu, kahpe Yunan dediği Yunan şarapneli sağ kasığının üzerinden doğramıştı. Sıhhiye erleri onu sedyeye alarak cephe gerisindeki yaralı çadırına götürdüler. Komutanımızın ağır yara alışı hepimizi yürekten parçaladı. Nöbeti genç bir komutan aldı. Muharebe hızını kesmemiş, bütün şiddetiyle devam ediyordu.”¹³³

Hüseyin Avni Bey’in Şehadeti Sonrasında 42’nci Alay Cephesinde Durum

31 Ağustos günü verilen Tümen emrinde birliklere görev taksimi yapılırken 42’nci Alaya verilen görevin, Giresun Gönüllü Alaylarının ne büyük sorumluluklar yüklediklerini göstermesi açısından önemi büyüktür:

“31/8/37

Fırka Emri

1. 23 ve 4’üncü Fırkaların ileri müfrezeleri geri çekilmiş ve düşman süvarisi tepeleri tutmuştur.

2. Bütün Grup, yeni mevâzi de her an muharebeye muntazır ve hazır bulunacaktır. Bunun için fırka mıntıkasındaki sağ cenahdaki arazi kesik ve müteaddid dereleri ihtiva ettiğinden düşmanın bu taraftan yanaşması muhtemeldir.

Binaenaleyh, Karasüleymanlı istikameti 40 ve 42’nci Alay tarafından vaktiyle keşif ve tarassud edilmeli, düşmanın tazyik ve hareketinden vaktiyle beni haberdar etmelidir.

4. 42’nci Alaydan Topçu Tepesinde bulunan tabur tahkimatına germi (hız) verecek ve düşman taarruzunda burasını muannidâne (sağlam bir dirençle) müdafaa edecek ve elinde ne miktar ihtiyat kaldığını bana bildirecektir.

5. 40’ıncı Alay Topçu Tepesinde bulunan 42’nci Alay taburunu da kumandasına alarak ve bulunduğu platoyu Alayıyla müdafaa edecek ve elinde ne miktar ihtiyat kaldığını bana bildirecektir.

6. 42’nci Alay hemen dere içerisinde ihtiyat olarak bulunacak, icabında derhal 40’ıncı Alayı takviye edecek bir surette hazır bulunacaktır. (İki taburu)

7. Kıttaat-ı saire oldukları mahallerde hazır bulunacaklardır.

8. Cephane ikmali için Fırka karargâhından sual edilecektir.

9. Ben, 40’ıncı Alayın işgal ettiği mevâzin işgal ettiği gerisindeki sırttayım.

4’üncü Fırka Kumandanı Miralay Mehmet Sabri”¹³⁴

¹³³ Ö. Erden Menteşoğlu, *Giresunlu Fedailerle Konuştum Onlar da Çılgındı*, Ofset Matbaacılık, Ankara 2008, s. 104-107.

¹³⁴ *ATASE Arşivi, İSH*, Kutu 1367 / Gömlek 129 / Belge ag.

31 Ağustos günü verilen bu emir gereğince, 4'üncü Tümen cephesinde 40'ıncı ve 42'nci Alaylar tutunabildikleri mevzilerde seri bir şekilde tahkimat faaliyeti yürütmüşler ve savunmanın yıkılmaması için her an savaşa hazır bir şekilde bulunmuşlardır. Bu emrin ardından aynı gün içinde Tümen Komutanlığınca bir diğer genel emir yayınlanmış, bu emirde de 42'nci Alay'dan her an savaşa hazır halde beklemesi istenmiştir.¹³⁵ Ayrıca Haymana Hastanesi'nin, Babayakub'a nakledildiği de bildirilmiştir.¹³⁶

31 Ağustos/1 Eylül itibarıyla düşmanın 4'üncü Tümen cephesinde 42'nci Alay mıntikasına yapmak istediği baskın, piyade ve topçu ateşiyle püskürtülmüştür.¹³⁷ Yunan topçusu sabah saat 06:30 dan itibaren aralıklı olarak ileri mevzileri ateş altına almış, bu arada 47'nci Alaydan Beylikköprü'de kalan bir tabur, Alaya katılmıştır.¹³⁸ 1 Eylül günü 1'inci Grup Komutanı Albay İzzettin Bey, 4'üncü Tümen Komutanlığına gönderdiği emirde, kıtaların subay ihtiyacının telâfisi için küçük zabitanın kıymeti görülenlerin derhal zabıt vekilliğine terfi ettirileceklerinin Ordu Komutanlığından bildirildiğini, bu gibi kişiler mevcut ise isimlerinin Gruba bildirilmesini istemiştir.¹³⁹ Bu emirde ayrıca, 47'nci Alayın bulunduğu yerde grup ihtiyatı olarak kalacağı bildirilmiştir.¹⁴⁰

Yunan ordusunun şiddetli saldırılarına rağmen Türk savunması çökmemiş, büyük bir direniş göstermiştir. 12 Eylül günü yapılan hava ve kara keşifleriyle Yunan ordusunun çekilmekte olduğu anlaşılmıştır. 13 Eylül 1921'de Yunan birliklerinin bütünüyle Sakarya Nehri batısına geçtiği, 23 Eylül 1921 tarihine kadar devam eden takip harekâtı sırasında Yunan ordusunun Eskişehir-Seyitgazi ve Afyon istikametinde çekildiği yapılan hava keşifleriyle tespit edilmiştir. Yunan ordusu bu geri çekilme sırasında birçok köyü yakmış, demiryolu hattını tahrip etmiş, küçük köprüler ile bütün istasyonları imha etmişlerdir.¹⁴¹ Sonuçta bütün olumsuz şartlara rağmen Türk ordusu, Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın üstün sevk ve kumandasıyla Yunan ordusuna karşı Sakarya'da büyük bir zafer elde etmiştir.¹⁴²

Sakarya Meydan Muharebesi Sonrasında Giresun Gönüllü Alayları

1921 Temmuz ayında Batı Cephesi'ne intikal eden Giresun Gönüllü Alaylarından 42'nci ve 47'nci Alaylar Sakarya Meydan Muharebesi'ne katılarak önemli hizmetler görmüşler, en şiddetli muharebelerde yer almışlardı. 42'nci

¹³⁵ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1367 / Gömlek 129 / Belge ah.

¹³⁶ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1367 / Gömlek 129 / Belge aha.

¹³⁷ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1367 / Gömlek 129 / Belge ae.

¹³⁸ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1367 / Gömlek 131.

¹³⁹ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1367 / Gömlek 131 / Belge ab.

¹⁴⁰ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1367 / Gömlek 131 / Belge ac.

¹⁴¹ F. Rezzan Ünalp, "Türk İstiklal Harbinde Batı Cephesi Tayyare Bölükleri", *Atatürk Araştırma Merkezi (ATAM) Dergisi*, Cilt: 38, Sayı: 105, Mayıs 2022, s. 75.

¹⁴² Alptekin Müderrisoğlu, *a.g.e.*, s. 808.

Giresun Alayı (*Giresun Nizamiye Alayı*) Komutanı Tirebolulu Binbaşı Hüseyin Avni Alparlan Bey, Mangal Dağı bölgesinde yaşanan muharebeler sırasında önce yaralanmış, iki gün sonra da kurtarılamayarak şehit düşmüştü. Hüseyin Avni Bey'in yaralanmasıyla birlikte 28 Ağustos 1921'de 4'üncü Tümen Sol Cenah Mıntıkası Komutanlığına atanan Selanikli Kurmay Yüzbaşı/Binbaşı Faik (*Sözer*) Bey'in (1324-İs.1) emrine 2'nci, 47'nci, 42'nci Alaylar verilmiştir. 1 Eylül 1921'de 42'nci Alay Komutanlığına Binbaşı Ali Sakıp (*Özakın*) (1319-P.289) atanmış, Ağustos 1922 tarihine kadar bu görevi yürütmüştür.

Hüseyin Avni Bey gibi Giresun Gönüllü Alaylarının teşkilinde gayretleri ve fedakarlıkları büyük olan Osman Ağa, 47'nci Alayın başında Sakarya'da cesurca savaşmıştır. Daha sonra bu Gönüllü Alaylardan 42'nci Alay, 2'nci Ordu/2'nci Kolordu/4'üncü Tümen emrinde, 47'nci Alay ise 2'nci Ordu/6'nci Kolordu/17'nci Tümen emrinde Büyük Taarruz ve takip harekâtına katılmışlardır.¹⁴³

Koçgiri İsyanı dolayısıyla Osman Ağa'nın İmranlı'da bulunduğu sırada Giresun Milli Taburundan 44'üncü Gönüllü Alayın teşkil edilmesi kararı alındığında bu Alaya önce Osman Ağa fahri olarak komuta etmiş, kısa bir süre sonra 18 Mayıs 1921'de 44'üncü Alay Komutanlığına Binbaşı Ahmet Kemal (1315-P.223)¹⁴⁴, Haziran 1921'de Binbaşı İdris Bey atanmıştır. Binbaşı İdris Bey'in Samsun bölgesinde Pontusçu Rum eşkiya ile olan çatışmada 17 Temmuz 1921 günü şehit olması üzerine¹⁴⁵ yerine Yarbay Mehmet Veysi (1316-P.196) tayin edilmiştir. 44'üncü Giresun Gönüllü Alayı, Yarbay Mehmet Veysi (*Gazioğlu*) Bey'in emrinde Pontus çetelerine karşı Merkez Ordusu'na bağlı olarak Samsun bölgesinde kalmıştır.¹⁴⁶ Bu Alay, Sakarya Meydan Muharebesi sona erdikten sonra Batı Cephesi'ne dâhil olmuştur. 21 Eylül 1921'de 44'üncü Alayın 1'inci ve 2'nci Taburları ile karargâhı ve 64'üncü Alayın 2'nci Taburu Batı Cephesi emrine yollanmışlardır. Bu sırada Yunanların Karadeniz kıyılarındaki abluka faaliyetlerine karşı Yavuz zırhlısından çıkarılan 88 milimetrelilik toplar, Merkez Ordusu'nun da onayını alarak Samsun civarında yerleştirilmiştir.¹⁴⁷

¹⁴³ İsmet Görgülü, a.g.e., s. 386-388; *Türk İstiklal Harbine Katılan Alay ve Tugay Komutanlarının Biyografileri Cilt: II*, s. 500.

¹⁴⁴ *Türk İstiklal Harbine Katılan Alay ve Tugay Komutanlarının Biyografileri Cilt: II*, s. 125.

¹⁴⁵ *Türk İstiklal Harbine Katılan Alay ve Tugay Komutanlarının Biyografileri Cilt II*, s. 476.

¹⁴⁶ *Türk İstiklal Harbine Katılan Alay ve Tugay Komutanlarının Biyografileri Cilt II*, s. 42-43; İsmet Görgülü, a.g.e., s. 412.

¹⁴⁷ *Türk İstiklal Harbi: Batı Cephesi: 5'inci Kısım 2'nci Kitap: Sakarya Meydan Muharebesi (23 Ağustos-13 Eylül 1921) ve Sonraki Harekât (14 Eylül-10 Ekim 1921)*, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara 1973, s. 341.

44'üncü Alay da 42 ve 47'nci Alaylar gibi Büyük Taarruz harekâtına katılmış, 2'nci Ordu/6'ncı Kolordu/16'ncı Tümen emrinde savaşmıştır.¹⁴⁸ Bu alaylar Lozan Antlaşması'nın imzalanmasını müteakip lağvedilmişler, personeli terhis edilmiştir.¹⁴⁹

Hüseyin Avni Bey'in Şehadetinin Yankıları

Tirebolulu Binbaşı Hüseyin Avni Bey'in şehit olması öncelikle Giresun halkını yasa boğmuştur. 22 Eylül 1921 tarihli "*Yeni Giresun*" gazetesinde Bekir Sükuti Bey, "*Büyük Kahraman Alparslan Bey'in Şehadeti*" başlıklı yazısında duymuş oldukları üzüntüyü dile getirirken onun karakterinden, vatanperverliğinden, cesaretinden söz etmiştir. Bundan başka "*Yeni Giresun*" gazetesinin yazar ailesinden olduğunu belirttiği Alparslan Bey'in yalnız kışla değil, kalemiyle de çalışmaya hizmet etmiş bir Türkçü olduğunu, Giresun'da bulunduğu sürece her gün matbaa ve idarehaneye geldiğini, gazetenin geniş nüshalarında Türk tarihine ve toplumsal ahvaline ait birçok makalesinin bulunduğunu dile getirmiştir.¹⁵⁰

Sakarya Meydan Muharebesi sırasında 42'nci Alayda Teğmen olan Mahmut Ünlü ile 1958 yılında yapılan röportajda Binbaşı Hüseyin Avni Bey hakkında şunları söylemiştir:

"Sakarya Savaşından evvel 42'nci Alayla birlikte Sabri Paşa'nın kumandasındaki 4'üncü Tümene bağlanmıştık. Alay Kumandanımız cesur bir asker olan Binbaşı Hüseyin Avni Alparslan'dı. 25 Ağustos sabahı bizim Alaya Mangal Dağı'na taarruz emri verildi. Alay Kumandanımız Hüseyin Avni Alparslan'ın cesaretinin derecesine ulaşan bir yiğit görmedim. Mangal Dağı'nı alırken hepimizin önünde, elinde süngü düşmana hücum ederken onu seyretseydiniz...Kendinden geçer, dişlerini gıcırdatır, gözleri alev saçardı. Kanlı sırtlarda iki bacağını birden kaybedip Haymana Hastanesine kaldırıldığını duyunca hepimiz matem tuttuk. Alay Kumandanımız kurtulamamış, şehit olmuştu. Kendi kuvvetlerinin üç misli fevkinde bir kuvvetle süngü hücumu yapan 42'nci Alayın cesur kumandanına Allah rahmet eylesin."¹⁵¹

Prof. Dr. Fahrettin Kırzioğlu'nun yorumuyla "*Tirebolu'nun en büyük meşâhiri*" olan Hüseyin Avni Alparslan Bey için Prof. Dr. Faruk Sümer de

¹⁴⁸ İsmet Görgülü, a.g.e., s. 388; *Türk İstiklâl Harbi II nci Cilt Batı Cephesi 6 ncı Kısım 2 nci Kitap Büyük Taarruz (1-31 Ağustos, 1922)*, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara 1995, s. 327.

¹⁴⁹ Osman Fikret Topallı, a.g.e., s. 364-366.

¹⁵⁰ *Yeni Giresun*, 22 Eylül 1337 (1921), no.89.

¹⁵¹ *İleri Gazetesi*, Röportaj: Yüksel Güneri, "Albay Mahmut Ünlü'nün Harp Hatıralarından Binbaşı Hüseyin Avni Alparslan ve Hacı Hafız'ın Kahramanlığı", 19 Eylül 1958.

“Elindeki çok mahdud malzemeye rağmen Trabzon bölgesindeki Türk halkının tarihinde Çepnilerin önemli bir rol oynadığını ortaya koymuştur.” demiştir.¹⁵²

Hüseyin Avni Bey “Alparslan” mahlasını kullanmış; Türk dili, etnografyası ve kültürü üzerine kaleme aldığı yazıları, Erzurum'da “Albayrak” gazetesinde, Giresun'da “Yeni Giresun” ve “Gedikkaya” gazetelerinde, İstanbul'da “Türk Yurdu” dergisinde (mecmua) yayımlanmıştır.¹⁵³

Hüseyin Avni Bey'in Türk Yurdu Dergisinde yayımlanan makaleleri, “Türkçenin Başına Gelenler-Gelmekte Olanlar-Yapma ve Değiştirmelerden”, “Türk Adı Araştırmalarından: Edebalı”, “Kayı Han mı? Kaya Han mı?” ve “Türk Bayramlarından Ot Göçü” başlıklarını taşımaktadır. Bu makalelerden en fazla ilgi çeken makalesi, günümüzde de Trabzon-Giresun arasındaki bölgede, özellikle Şalpazarı yöresinde bütün canlılığıyla yaşamakta olan “Ot Göçü” şenliklerini ele alan makalesi olmuştur. 1915 yılında Türk Yurdu Dergisi'nin “İctimaiyât” bölümünde yayımlanan bu makale, yayınından 24 yıl sonra yeni harflerle Halk Bilgisi Haberleri Dergisinde yer almıştır. Daha sonra ikinci kez İ. Gündâğ Kayaoğlu tarafından yeni yazıya aktarılarak “Trabzon Kültür Sanat Yıllığı 87” adlı eserde yayımlanmıştır. Bir başka çevirisi Veysel Usta tarafından yapılarak “Çepniler ve Türk Bayramlarından Ot Göçü” başlığı altında “Trabzon” adlı dergide yayımlanmıştır.¹⁵⁴

Hüseyin Avni Bey'in “Trabzon İli Laz mı? Türk mü?” adlı çalışması, yayımlanan ilk ve son kitabı (kitapçık) olmuştur. Şahsi dosyasında yer alan hal tercümesinde kendisi, “Türkoloji ile meşgul oluyorum. Trabzon vilayetinin etnografı ve tarihi hakkında 24 sahifelik ufak bir eserim vardır.” ifadeleri yer alır. Doğu Karadeniz'de yaygınlaşan Pontus ve Ermeni iddialarına cevap teşkil etmek üzere kaleme aldığı bu çalışma, Milli Müdafaa Vekâletinin katkılarıyla 1339 (1923) yılında Yeni Giresun matbaasında 10 bin adet bastırılarak dağıtılmıştır. Söz konusu kitabın günümüz Türkçesine (Tirebolulu) Ayhan Yüksel tarafından yapılan çevirisi, 1995 yılında *Türk Dünyası Tarih Dergisinde* yayımlanmıştır.¹⁵⁵

Hüseyin Avni Bey, 1925 yılında TBMM tarafından kabul edilen 400 sayılı kanun ile Kırmızı Kurdeleli İstiklal Madalyası ile taltif edilmiştir.

14 Kasım 1925 tarihinde TBMM'de, Başvekâletten gelen kanun teklifini içeren 3/486 numaralı tezkere ve Müdafaa-i Milliye Encümeni mazbatasını görüşmek üzere okunmuştur. Meclis'te yapılan bu görüşmede, “İstiklal Muharebatına iştirak ederek ve muhtelif tarihlerde şehit olan 196 zabıt ve 117 neferin

¹⁵² Ayhan Yüksel, “Tirebolulu Hüseyin Alp Arslan ve Risalesi”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S. 105, Eylül 1995.

¹⁵³ Ayhan Yüksel, *Giresun Tarihi Yazıları*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2022, s. 123.

¹⁵⁴ İsmail Hacıfettahoğlu, *Sakarya Şehidi Binbaşı Hüseyin Avni Bey*, Atlas Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2003, s. 139.

¹⁵⁵ Ayhan Yüksel, *a.g.m.*, s. 34-39; İsmail Hacıfettahoğlu, *a.g.e.*, s. 114.

400 numaralı kanun mucibince ailelerine İstiklal Madalyası verilmesi hususunda Başvekâletten gelen tezkere ve merbut künyeleri tetkik ettik. 196 zabitten şimdilik inha evrakı gelen 94 şehit zabitin ailesine İstiklal Madalyasının verilmesine ve İstiklal Muharebatında şehit olan yalnız 117 nefer olmayıp bilcümle şehit efrat künyelerinin gönderilmesi hususunun Müdafaa-i Milliye Vekâletine işar buyrulmasına” karar verilmiştir. Bu karara göre İstiklal Madalyası verilecek 94 subay içinde Hüseyin Avni Bey, “4. Fırka 42. Alay Kumandanı Piyade Binbaşı Hüseyin Avni Efendi, Emin, Tirebolu” kaydı ile yer almıştır. Hüseyin Avni Bey’in madalya numarası 3167’dir.¹⁵⁶

Sonuç

Mustafa Kemal Paşa’nın önderliğini üstlendiği Millî Mücadele boyunca yurdun işgalden kurtarılması için görev almaktan çekinmeyen Tirebolulu Binbaşı Hüseyin Avni Bey ve Giresunlu (Topal) Osman Ağa, Giresun başta olmak üzere Karadeniz bölgesinde halkın direnişe geçirilmesi hususunda büyük gayret göstermişler, yerelde Karadeniz’i Pontus eşkiyasından temizlemek ve korumak, genelde TBMM Hükümetine destek olmak amacıyla milli ve cesur bir duruş sergilemişler, Millî Mücadele’nin yereldeki tek ve seçkin örneği olan Giresun Gönüllü Alaylarının kurulmasını sağlamışlardır. Giresunlu uşaklar ilk olarak Mustafa Kemal Paşa’nın muhafızlığını üstlenmişler, Doğu Cephesinde Ermeni kuvvetlerine karşı savaşmışlar, Koçgiri İsyanında ayrılıkçı güçlere ve yine Samsun ve civarındaki Pontusçu Rum eşkiya çetelerine karşı mücadele etmişler, vatan müdafaasında önemli hizmetlerde bulunmuşlardır. Bütün bu faaliyetlerde Giresun Askerlik Şubesi Başkanı (Mintika Komutanı) ve Kaymakam Vekili Hüseyin Avni Bey’in ve Osman Ağa’nın çabası takdire şayandır.

Sahil Muhafaza Teşkilatı olarak başlayan sonra Giresun Milli Taburuna dönüşen ve devamında büyüyerek Giresun Gönüllü Alayları haline gelen kuvvetler, başlangıçta 4 taburlu tek bir Alay (Giresun Nizamiye Alayı) olarak teşkil edilmiş, ilerleyen süreçte üç farklı alay haline gelmiş ve numaralandırılmışlardır. Bunlardan birincisi Giresun’dan Hüseyin Avni Bey komutasında hareket eden 42’nci Alay, ikincisi Koçgiri İsyanı dolayısıyla Osman Ağa komutasında İmranlı bölgesinde bulunduğu sırada teşkil edilen 44’üncü Alay ile üçüncüsü Samsun’daki Depo Alayından teşkil edilen ve silahlandırılan 47’nci Alay’dır. Her birinin asker kaynağını çoğunlukla Giresunlu uşaklar oluşturmuştur. 47’nci Alayın komutanlığı Osman Ağa’ya bırakılmıştır. 44’üncü Alayın Komutanlığına ise Giresun dışından bir komutan atanmıştır.

¹⁵⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı, İMT, T15, 3167; TBMM Zabıt Ceridesi, 2. Dönem 4. Yasama Yılı, 19.Celse, Sekizinci İctimâ, 14 Kasım 1925.

42'nci ve 47'nci Alaylar bulundukları görev alanları itibariyle önce Merkez Ordusu, Sakarya Meydan Muharebesi sırasında Batı Cephesi Komutanlığı emrine girerek savaşa katılmışlar, 44'üncü Alay ise Pontusçu Rum çetelerine karşı mücadele etmek üzere Merkez Ordusu emrinde Samsun bölgesinde kalmıştır. Bu Alay Sakarya Meydan Muharebesi sonunda Batı Cephesi Komutanlığına dâhil olmuş, 16'ncı Tümen Komutanlığı emrine girmiştir. Binbaşı Hüseyin Avni Bey Sakarya'da şehit düştüğü için Büyük Zafer'e giden süreçte bulunamamış, Binbaşı Ali Sakıp Bey'den sonra atanan Yarbay Ahmet Nedim Bey'in komutasındaki 42'nci Alay 4'üncü Tümene, Osman Ağa'nın komutasındaki 47'nci Alay 17'nci Tümene, Albay Mehmet Veysi (*Gazioğlu*)Bey'in komutasındaki 44'üncü Alay da 16'nci Tümene bağlı olarak Büyük Taarruz ve sonrasındaki Takip Harekâtına katılmışlardır.

Bugüne kadar 42 ve 47'nci Alaylardan söz edilirken, 44'üncü Alaydan hiç bahsedilmemiş olmasının farklı nedenleri olabilir. Bir tahmin yürütmek gerekirse konunun asıl kaynağı olan arşiv belgelerine ulaşılmamış ve üzerinde çalışılmamış olması, dolayısıyla farklı çalışmalarda aynı bilgilerin tekrarlanmasıyla sunulan bilgilerin zamanla yerleşik bilgi haline gelmesi ve o şekilde hafızalara kazınmış olması olarak düşünülebilir. Sözlü tarih kapsamında; bu Alayların kadrosunda bulunan ve savaşa katılan askerlerin memleketlerine döndüklerinde, baskın bir kişilik ve nüfuzlu bir kişi olması sebebiyle öne çıkan Osman Ağa'yı her zaman komutanları olarak görmeleri ve hatıralarını da o şekilde aktarmış olmaları mevcut bilgiyi destekleyen bir tahmin olarak ileri sürülebilir. Nitekim kimi hatıralar arşiv belgeleriyle örtüşmemektedir. Bununla birlikte Giresun Gönüllü Alaylarına komuta eden kişilerden Giresunlu olup savaş sonunda memleketine dönebilen Osman Ağa olmuştur. Gönüllüler her zaman ağalarıyla irtibatlı kalmışlardır.

Şöyle ki; 44'üncü Alayın kurulması emredildiğinde Osman Ağa İmranlı'dadır ve milisleri beraberinde Giresun'dan gelen kişilerdir. Samsun'a birlikte hareket etmişler ve üç Alay burada bir araya gelmiş ve eksik taburlarını burada ikmal etmişlerdir. Dolayısıyla askerler bağlı oldukları Alaylarını genelde Osman Ağa ile ilişkilendirmişlerdir. Sakarya Meydan Muharebesi'nde 42 ve 47'nci Alayın askerleri aynı cephe hattında savaşmışlar, Büyük Taarruz sırasında bu kez 44'üncü ve 47'nci Alaylar aynı Ordu, aynı Kolordu, farklı Tümenler emrinde ve yine aynı hatta mevzilenmişlerdir. Gerek Sakarya Meydan Muharebesi sırasında ve gerekse Büyük Taarruz harekâtında Gönüllü Alayların askerleri kimi zaman birbirleriyle cephede karışmışlar, aynı siperleri paylaşmışlardır. Bu alayların birbirinin içinden doğan, teşkil edilen Alaylar olması sebebiyle ve yine efradının silah, cephe, giysi gibi ihtiyaçlarının Osman Ağa'nın vasıtasıyla, hatta onun maddi imkanlarıyla sağlanmış olmasının yarattığı bağlılık, kendilerini Osman Ağa ile bütünleştirmiştir.

42'nci Alay Komutanı Binbaşı Hüseyin Avni Bey Sakarya'da şehit düşmüş, yerine başka komutanlar gelmiştir. 44'üncü Alay Komutanı Giresun dışından atanan bir komutan olmuş, ama askerlerinin çoğunluğu Osman Ağa'nın Giresun'dan beraberinde Koçgiri İsyanını bastırmak üzere Sivas-Erzincan bölgesine giden ve Samsun'a yine aynı şekilde beraberce gelen gönüllülerdir. Bu alayın üçüncü taburunu oluşturan askerler İmranlı'ya götürülmeyip Giresun'da bırakılan gönüllülerdir. Samsun Depo Alayından 47'nci Alaya dönüşen Alay, Giresun'un yanı sıra Samsun, Çarşamba, Ordu ve civar bölgelerden toplanan askerlerden teşkil edilmiş bir Alay olmakla birlikte komutanları Osman Ağa'dır. Bu askerler terhis edilinceye kadar Osman Ağa hep onların yanlarında olmuştur. Bütün bu yorumların doğruluk payı olmakla birlikte yine de 44'üncü Giresun Gönüllü Alayının varlığından habersiz olmak bugüne kadar ayrıntılı bir araştırma yapılmamış olması ile açıklanabilir. Bu çalışmayla ortaya konulan belgeler, yeni bilgiler edinmemize ve yeni tespitlerde bulunmamıza imkân sağlamıştır.

Tirebolulu Binbaşı Hüseyin Avni Bey ve Giresunlu Osman Ağa, Gönüllü Alaylarının başında savaşa katılırlarken kumandalarındaki bu Alaylar, bilindiği gibi birer yerel güç niteliği taşıyordu. Söz konusu Alayların teşkil edilmesi gerek Giresunlu Osman Ağa'nın ve gerekse Hüseyin Avni Bey'in büyük gayret ve fedakârlıkları ile gerçekleşmiştir. Hatta Osman Ağa kendi maddi imkanlarını da seferber etmiştir. Giresun Askerlik Şubesi Başkanı ve Mıntıka Komutanı Binbaşı Hüseyin Avni Bey'in Osman Ağa'yı faaliyetlerinde desteklemesi ve iş birliğine gitmesi çok önemlidir. Dolayısıyla Millî Mücadele tarihimizde Giresun Gönüllü Alayları, kuruluş ve yüklendikleri görev itibarıyla hiç şüphesiz "*Topyekûn Harp*" kavramına seçkin bir örnek teşkil eder.

Sonuç olarak, Giresun Gönüllü Alaylarının Tirebolulu Şehit Binbaşı Hüseyin Avni Bey ve Osman Ağa'nın şahsında Millî Mücadele süresince göstermiş oldukları kahramanlıkları, fedakarlıkları, vatanperverlikleri ile başta Giresun'un ve hiç şüphesiz Türk Ulusunun her zaman gurur duyacağı Alaylar olduğunu söylemek yanlış bir değerlendirme olmayacaktır.

KAYNAKLAR

1.Arşivler

Millî Savunma Bakanlığı (MSB) Arşivi

Binbaşı Hüseyin Avni Bey'in Subay Şahsi Dosyası.

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Başkanlığı Arşivi

İstiklal Harbi Kataloğu (İSH), Kutu 597 / Gömlek / 124.

ATASE Arşivi, Kutu 610 / Gömlek 157 / Belge am.

ATASE Arşivi, İSH, Kutu 610 / Gömlek 157 / Belge al.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 610 / Gömlek 157 / Belge ak.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 610 / Gömlek 157 / Belge aj.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 610 / Gömlek 157 / Belge ah.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 610 / Gömlek 157 / Belge ai.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 610 / Gömlek 157 / Belge ae.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 610 / Gömlek 157 / Belge af.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 610 / Gömlek 157 / Belge aa.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 610 / Gömlek 157 / Belge ab.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 611 / Gömlek 46/ Belge ac.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 614 / Gömlek 66 / Belge a, ab.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 614 / Gömlek 66 / Belge ac.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 614 / Gömlek 66 / Belge ae.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 614 / Gömlek 66 / Belge af.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 615 / Gömlek 211 / Belge aa.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 615 / Gömlek 211 / Belge ab.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 618 / Gömlek 55 / Belge aa.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 618 / Gömlek 55.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 635 / Gömlek 211.
ATASE Arşivi, Kutu 635 / Gömlek 98.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 636 / Gömlek 124.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 636 / Gömlek 104.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 636 / Gömlek 104.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 657 / Gömlek 148 / Belge aa.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 657 / Gömlek 148.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 657 / Gömlek 148 / Belge ab.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 657 / Gömlek 151.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 657 / Gömlek 153.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 709 / Gömlek 10.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 881 / Gömlek 173 / Belge ab.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 881 / Gömlek 173 / Belge aba.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 881 / Gömlek 173 / Belge ae.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 881 / Gömlek 173 / Belge ag.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 881 / Gömlek 173 / Belge aj.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 881 / Gömlek 173 / Belge ah.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 881 / Gömlek 173 / Belge aha.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 881 / Gömlek 173 / Belge ai.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 881 / Gömlek 173 / Belge aia.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 881 / Gömlek 173 / Belge an.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 881 / Gömlek 173 / Belge ao.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 882 / Gömlek 6 / Belge ab.

- ATASE Arşivi, İSH, Kutu 882 / Gömlek 6 / Belge aa.*
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 912 / Gömlek 47.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 912 / Gömlek 47 / Belge aa.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 912 / Gömlek 47 / Belge ab.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 912 / Gömlek 47 / Belge ab.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 912 / Gömlek 47 / Belge ad.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 912 / Gömlek 47 / Gömlek 47/ Belge a.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 912 / Gömlek 47 / Belge ae.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 912 / Gömlek 88 / Belge ao.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 912 / Gömlek 88 / Belge ap.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 912 / Gömlek 88 / Belge an.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 912 / Gömlek 88.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 965/ Gömlek 117.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 965 / Gömlek 13.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 966 / Gömlek 30.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 966 / Gömlek 30, Belge / aa.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 966 / Gömlek 30 / Belge ad.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 969 / Gömlek 134.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 969 / Gömlek 113.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1186 / Gömlek 120.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1187 / Gömlek 120.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1133 / Gömlek 43.
ATASE Arşivi, İSH Kutu 1152 / Gömlek 168.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1152 / Gömlek 162.
ATASE Arşivi, İSH Kutu 1152 / Gömlek 179 / Belge aa.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1152 / Gömlek 168 / Belge ab.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1152 / Gömlek 168 / Belge aba.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1152 / Gömlek 168 / Belge aa.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1152 / Gömlek 168.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1186 / Gömlek 120.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1254 / Gömlek 101.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1257 / Gömlek 13 / Belge ab
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1257 / Gömlek 13./ Belge aa.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1257 / Gömlek 13./ Belge ab.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1257 / Gömlek 39.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1367 / Gömlek 124.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1367 / Gömlek 129 / Belge ag.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1367 / Gömlek 129 / Belge ah.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1367 / Gömlek 129 / Belge aha.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1367 / Gömlek 129 / Belge ae.
ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1367 / Gömlek 131.

ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1367 / Gömlek 131 / Belge ab.
 ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1367 / Gömlek 131 / Belge ac.
 ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1384 / Gömlek 52 / Belge ah, ai, aj.
 ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1395 / Gömlek 72/ Belge a.
 ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1398 / Gömlek 31/Belge ac.
 ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1398 / Gömlek 31/Belge aa.
 ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1398 / Gömlek 31 / Belge ad.
 ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1398 / Gömlek 31 / Belge aa, ab, ac.
 ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1437 / Gömlek 71 / Belge a, aba, aca.
 ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1437 / Gömlek 71 / Belge a, aba, aca, ada.
 ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1447 / Gömlek 25.
 ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1437 / Gömlek 71 / Belge aha.
 ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1437 / Gömlek 71 / Belge aha.
 ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1437 / Gömlek 71 / Belge aia.
Cumhurbaşkanlığı Arşivi
 Belge No: 01000654.

2.Kitap ve Makaleler

- ATATÜRK, *Söylev*, İkinci Cilt, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1974.
- BEYOĞLU, Süleyman, *Millî Mücadele Kahramanı Giresunlu Osman Ağa*, Bengi Yayınları, Ed. Ayhan Yüksel, İstanbul 2009.
- BIYIK, Murat, Topal Osman Ağa'nın Hayatı ve Bibliyografyası, *Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Giresun 2022.
- CRISS, Bilge, *İşgal Altında İstanbul 1918-1923*, İletişim Yayınları, Çev. Ahmet Kaçmaz, 13. Baskı, İstanbul 2023.
- ÇAPA, Mesut, "Millî Mücadele'de Doğu Karadeniz", *Türkler*, Ed. Hasan Celâl Güzel-Kemal Çiçek-Salim Koca, Yeni Türkiye Yayınları, C:15, 2001, ss. 661-678.
- ÇAPA, Mesut, *Pontus Meselesi*, Serander Yayınları, Trabzon Temmuz 2001.
- ÇAPA, Mesut, *Sorularla Millî Mücadele*, Ankara Üniversitesi TİTE Yayınları, Ankara 2024.
- ÇAKICI, Nurettin, "Sovyet Rusya'nın Millî Mücadele Hareketine Mali ve Askeri Yardımları (1919-1922)" Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S: 73, 2023, ss. 85-109.
- ÇAYKIRAN, Güzin, Bafra ve Havalisinde Pontus Çetelerinin Takip ve Tenkili", *Tarihi, Sosyal ve Kültürel Yönleriyle Bafra*, Berikan Yayınevi, Ankara 2023.
- ERTUNA, Hamdi, *Türk İstiklal Harbi VI Cilt İstiklal Harbinde Ayaklanmalar (1919-1921)*, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1974.
- GÖRGÜLÜ, İsmet, *On Yıllık Harbin Kadrosu 1919-1922*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.

HACİFETTAHOĞLU, İsmail, *Sakarya Şehidi Binbaşı Hüseyin Avni Bey*, Atlas Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2003.

MENTEŞOĞLU, Ö. Erden, *Giresunlu Fedailerle Konuştum Onlar da Çılgındı*, Ofset Matbaacılık, Ankara 2008.

MÜDERRİSOĞLU, Alptekin, *Sakarya*, Bilgi Yayınevi, Ankara 2018.

OKUR, Mehmet, “Karadeniz Bölgesi’nde Rum Çete Faaliyetleri ve İtilaf Devletleri’nin Rolü”, *Karadeniz’de İsyan Mücadele ve Propaganda*, Yeditepe Yayınları, Mayıs 2019.

Org. İzzettin Çalışlar’ın Anılarıyla Gün Gün, Saat Saat İstiklâl Harbi’nde Batı Cephesi, Türkiye İş Bankası Yayınları, Haz. İzzettin Çalışlar, İstanbul 2009.

TBMM Zabıt Ceridesi, C: 12, Devre:1, İçtima: 2, 11 Ağustos 1921, s. 35; *Vakit*, 5 Eylül 1921, s.1.

TBMM Zabıt Ceridesi, 2. Dönem 4. Yasama Yılı, 19.Celse, Sekizinci İctimâ, 14 Kasım 1925.

TBMM Arşivi, Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı, İMT, T15, 3167.

TOPALLI, Osman Fikret, *Giresun*, Serander Yayınları, Haz.Veysel Usta-Mustafa Çulfaz, Trabzon 2017.

Türk İstiklâl Harbi II nci Cilt Batı Cephesi V nci Kısım 1’nci Kitap, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara 1995.

Türk İstiklâl Harbi II nci Cilt Batı Cephesi V nci Kısım 2’nci Kitap, Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi Yayınları, Ankara 1973.

Türk İstiklâl Harbi II nci Cilt Batı Cephesi 6’ncı Kısım 2’nci Kitap, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara 1995.

Türk İstiklâl Harbi’ne Katılan Alay ve Tugay Komutanlarının Biyografileri Cilt-II, Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara 2010.

ÜNAL, Levent, “Sakarya Meydan Muharebesi”, *Kara Harp Okulu Harp Tarihi Ders Notları*, Kara Harp Okulu Matbaası, Ankara 2016.

ÜNALP, F. Rezzan, “Türk İstiklal Harbinde Batı Cephesi Tayyare Bölükleri”, *Atatürk Araştırma Merkezi (ATAM) Dergisi*, C: 38, S: 105, Ankara, Mayıs 2022, ss. 55-100.

ÜNALP, F. Rezzan, “Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Vekâletinin Kaldırılması-Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyasetinin (Genelkurmay Başkanlığı) Kurulması”, *Türkiye’yi Laikleştiren Yasalar 3 Mart 1924 Tarihli Yasaların Kabulünün 100. Yılı*, Sentez Yayınları, Ed. Behçet Kemal Yeşilbursa, Bursa 2024.

YÜKSEL, Ayhan, “Tirebolulu Hüseyin Alp Arslan ve Risalesi”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, S: 105, Eylül 1995, ss. 34-39.

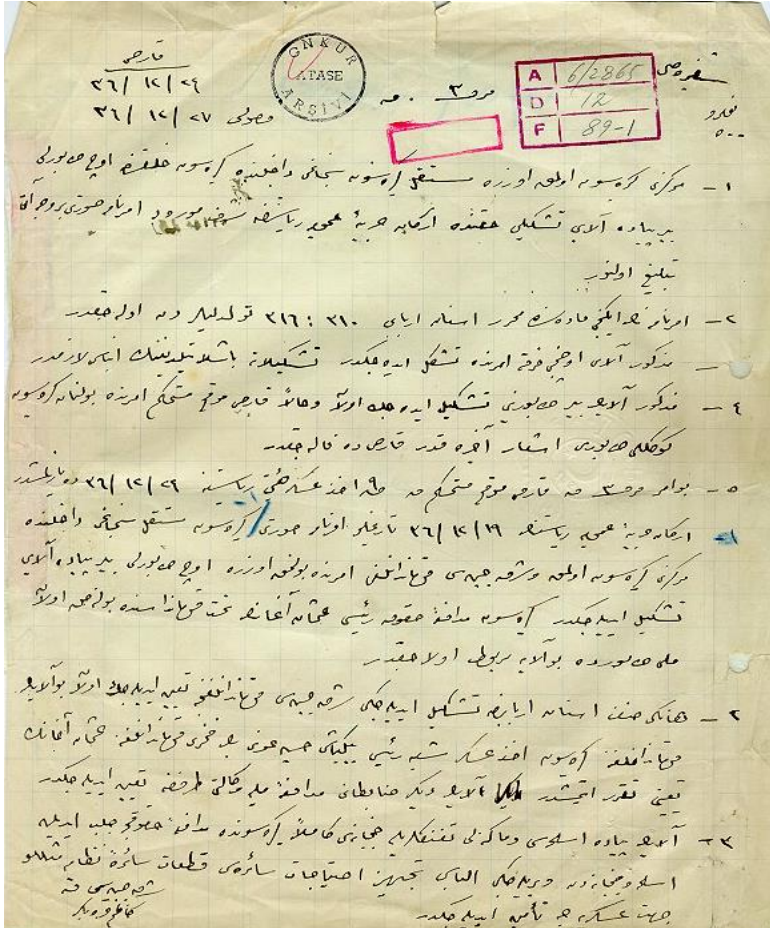
YÜKSEL, Ayhan, *Giresun Tarihi Yazıları*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2007.

Yeni Giresun, 22 Eylül 1337 (1921), no.89.

İleri Gazetesi, Röportaj: Yüksel Güneri, “Albay Mahmut Ünlü’nün Harp Hatıralarından Binbaşı Hüseyin Avni Alpaslan ve Hacı Hafız’ın Kahramanlığı”, 19 Eylül 1958.

Ek-1

Giresun'da Bir Alayın Teşkili Hakkında Şark Cephesi Kumandanı Kazım Karabekir Paşa'nın 3'üncü Tümen Kumandanlığına Gönderdiği 24 Aralık 1920 Tarihli Şifre¹⁵⁷

Ek-1 Devamı

Kars

24/12/36

28/12/36 vusûlü

Şifre halli

numro:500

3'üncü Fırka Kumandanlığına,

1. Merkezi Giresun'da olmak üzere müstakil Giresun sancağı dâhilinde Giresun halkından üç taburlu bir piyade alayı teşkili hakkında Erkân-ı Harbiye-i Umûmîye Riyâsetinden şeref-mevrûd emirnâme sureti bervech-i âtî tebliğ olunur:

2. Emirnâmenin ikinci maddesinde muharrer esnân (*yaş, askerlik çağı*) erbâbı 310:316 tevellüdlülerden olacaktır.

3. Mezkûr alay Üçüncü Fırka emrinde teşekkül edecektir. Teşkilata başlanıldığının inbâsı (*haber verilmesi*) lazımdır.

4. Mezkûr alayın bir taburunu teşkil edecek olan ve hâlen Kars'da Mevki'-i Müstâhkem emrinde bulunan "Giresun Gönüllü Taburu" iş'âr-ı ahîre kadar Kars'ta kalacaktır.

5. Bu emir 3'üncü Fırka ve Kars Mevki'-i Müstâhkem ve 9'uncu Fırka Ahz-ı Asker Heyeti Riyâsetince 24/12/36'da yazılmıştır.

Erkân-ı Harbiye-i Umûmîye Riyâsetinin 19/12/36 tarihli emirnâme sureti:

1. Giresun Müstakil Sancağı dâhilinde merkezi Giresun olmak ve Şark Cephesi Kumandanlığı emrinde bulunmak üzere üç taburlu bir piyade alayı teşkil edilecektir. Giresun Müdâfaa-yı Hukuk Reisi Osman Ağa'nın taht-ı kumandasında bulunacak olan "Milli Tabur" da bu alaya merbut (*bağlı*) olacaktır.

2. Hangi sınıf esnân erbâbının teşkil edileceği Şark Cephesi Kumandanlığınca tayin edilecek olan bu alayın kumandanlığına Giresun Ahz-ı Asker Şube Reisi Binbaşı Hüseyin Avni Bey; fahri kumandanlığına Osman Ağa'nın tayini takarrür etmiştir.

3. Alayın diğer zabitanı Müdâfaa-yı Milliye Vekâleti tarafından tayin edilecektir.

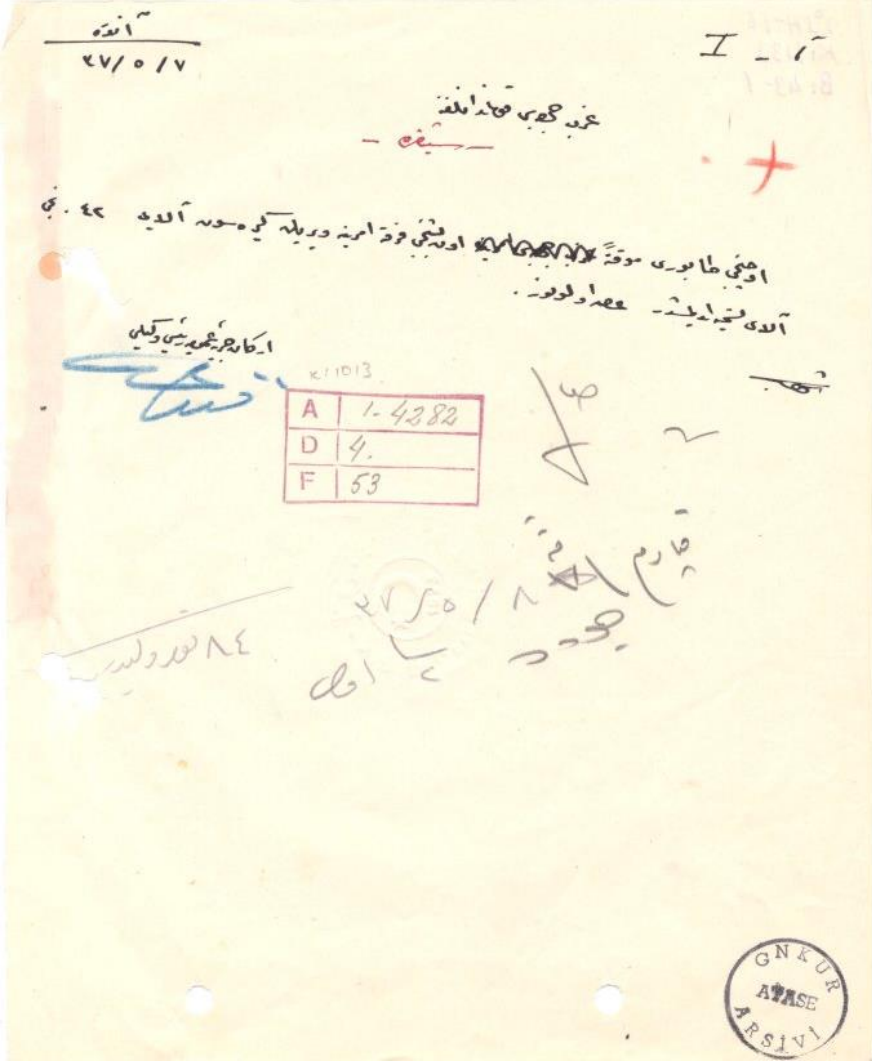
4. Alayın piyade eslihâsı ve makinalı tûfengleriyle cephanesi kâmilen Giresun'da Müdâfaa-yı Hukukça celb edilen eslihâ ve cephaneden verileceği; libas, teğhiz, ihtiyacat-ı saîresi kıtaât-ı saîre-i nizâmîye misüllü cihet-i askeriyece temin edilecektir.

Şark Cephesi Kumandanı

Kâzım Karabekir

Ek-2

Giresun Nizamiye Alayının 42'nci Alay Adını Aldığına İlişkin Erkân-ı Harbiye-i Umumiyenin 7 Mayıs 1921 Tarihli Yazısı¹⁵⁸

¹⁵⁸ ATASE Arşivi, İSH, Kutu 1133 / Gömlek 43.

Ek-5¹⁶²

Hüseyin Avni Bey'in 3167 Sıra Numaralı Kırmızı Kurdeleli İstiklâl Madalyası
(14/11/1925)

ردیف	تاریخ	محل	ملاحظات	ملاحظات
1	14/11/1925	...	...	...
2	...	...	...	...
3	...	...	...	...
4	...	...	...	...
5	...	...	...	...
6	...	...	...	...
7	...	...	...	...
8	...	...	...	...
9	...	...	...	...
10	...	...	...	...
11	...	...	...	...
12	...	...	...	...
13	...	...	...	...
14	...	...	...	...
15	...	...	...	...
16	...	...	...	...
17	...	...	...	...
18	...	...	...	...
19	...	...	...	...
20	...	...	...	...
21	...	...	...	...
22	...	...	...	...
23	...	...	...	...
24	...	...	...	...
25	...	...	...	...
26	...	...	...	...
27	...	...	...	...
28	...	...	...	...
29	...	...	...	...
30	...	...	...	...
31	...	...	...	...
32	...	...	...	...
33	...	...	...	...
34	...	...	...	...
35	...	...	...	...
36	...	...	...	...
37	...	...	...	...
38	...	...	...	...
39	...	...	...	...
40	...	...	...	...
41	...	...	...	...
42	...	...	...	...
43	...	...	...	...
44	...	...	...	...
45	...	...	...	...
46	...	...	...	...
47	...	...	...	...
48	...	...	...	...
49	...	...	...	...
50	...	...	...	...
51	...	...	...	...
52	...	...	...	...
53	...	...	...	...
54	...	...	...	...
55	...	...	...	...
56	...	...	...	...
57	...	...	...	...
58	...	...	...	...
59	...	...	...	...
60	...	...	...	...
61	...	...	...	...
62	...	...	...	...
63	...	...	...	...
64	...	...	...	...
65	...	...	...	...
66	...	...	...	...
67	...	...	...	...
68	...	...	...	...
69	...	...	...	...
70	...	...	...	...
71	...	...	...	...
72	...	...	...	...
73	...	...	...	...
74	...	...	...	...
75	...	...	...	...
76	...	...	...	...
77	...	...	...	...
78	...	...	...	...
79	...	...	...	...
80	...	...	...	...
81	...	...	...	...
82	...	...	...	...
83	...	...	...	...
84	...	...	...	...
85	...	...	...	...
86	...	...	...	...
87	...	...	...	...
88	...	...	...	...
89	...	...	...	...
90	...	...	...	...
91	...	...	...	...
92	...	...	...	...
93	...	...	...	...
94	...	...	...	...
95	...	...	...	...
96	...	...	...	...
97	...	...	...	...
98	...	...	...	...
99	...	...	...	...
100	...	...	...	...

¹⁶² TBMM Arşivi, Kütüphane ve Arşiv Başkanlığı, İstiklâl Madalyası Kataloğu, T15.
(Sayfada 4.sırada yer almaktadır. Y.N.)

Ek-6

Kale’de Buluşma: Soldan 7. Hüseyin Avni Bey, 8. Osman Ağa
(Tuncer Dervişoğlu Arşivinden)

“Hızır İlyas Günü Kale’de Alınan Fotoğraf” Giresun Mintika Komutanı Binbaşı Hüseyin Avni Bey (Önde ortada oturan kişi) ve Osman Ağa (Kürk Yakalı Paltolu kişi)

Giresun Gönüllü Alayı Komutanları, Osman Ağa ve Binbaşı Hüseyin Avni Bey
(ATASE Arşivinden)

44'üncü Giresun Gönüllü Alayı Komutanı (Haziran 1921-Ağustos 1922)
(Albay) Mehmet Veysi Gazioğlu (1316-P.196)